

Lezen

JAARGANG 5 NUMMER 4 2010
EEN UITGAVE VAN STICHTING LEZEN

NOËLLE SMIT ILLUSTRERDE
PRENTENBOEK VAN HET JAAR 2011

HET NIEUWE KINDERBOEKENMUSEUM ••• BOEKEN OVER INCEST ••• LITERAIRE
COMPETENTIE BIJ KLEUTERS ••• LEESVOORKEUREN IN HET BASISONDERWIJS
••• POËZIESPEKTAKEL ••• RONALD GIPHART OVER IJSLAND ••• HET NEDER-
LANDSE KINDERLIED ••• DIEUWERTJE BLOK OVER LEZEN ••• EEN KIJKJE IN
HET ATELIER VAN NOËLLE SMIT

14 januari Presentatie van *De kracht van (voor)lezen in het vmbo en praktijkonderwijs*, in de OBA, aanvang 13.30 uur, www.lezeninhetvmbo.nl

17 januari Themacursus Young Adult, www.boekenbedrijf.nl/vakopleiding

19 januari Het Nationale Voorleesontbijt, start van De Nationale Voorleesdagen 2010, www.denationalevoorleesdagen.nl

19 t/m 29 januari De Nationale Voorleesdagen, www.denationalevoorleesdagen.nl

25 januari t/m 29 januari Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling NOT, Stichting Lezen is te vinden in stand D028, www.not-online.nl

26 januari VSB Poëzieprijs, www.vsbpoezieprijs.nl

27 januari 12de Gedichtendag Nederland en Vlaanderen, www.gedichtendag.com

30 januari Art Award, www.boekieboekie.nl

Februari Poem Express, www.boekieboekie.nl

1 februari tot 15 juni Friese Voorleeswedstrijd, www.fffestival.nl

1 februari t/m 30 maart Publieksprijs voor het christelijke boek, www.leesenluister.nl

7 februari CPNB Top-100 2010, www.cpnb.nl

11 februari nascholingsdag VU, thema *Literatuur en maatschappij*, www.onderwijscentrum.vu.nl

18 februari Best Verzorgde Boeken, www.bestverzorgdeboeken.nl

1 maart Uitreiking De Inktap, www.inktaap.nl
begin maart Constantijn Huygens-prijs, www.jancampertstichting.nl

3 maart 24ste Woutertje Pieterse Prijs, www.woutertjepieterseprijs.nl

16 t/m 26 maart Boekenweek: Geschreven portretten, www.boekenweek.nl

16 t/m 26 maart Week van het Christelijke Boek, www.bcbplein.nl

20 maart Opening tentoonstelling Kikker, Kinderboekenmuseum, Den Haag, www.kinderboekenmuseum.nl

21 t/m 30 maart Kikkertiendaagse 2011, www.kikkertiendaagse.nl

22 maart Lezen Centraal: van Boekstart tot Boekenweek. Tijdens het symposium van Stichting Lezen wordt de opbouw van leesmotivatie en literaire competentie van kinderen van 0-18 jaar belicht. In het ochtendgedeelte ligt de nadruk op de opbrengst van leesbevordering en hoe je tot een planmatige longitudinale aanpak komt. In het middagedeelte staat de praktijk centraal. De nieuwe website www.leesplan.nl die een leidraad kan zijn bij het maken van een eigen plan voor leesbevordering wordt tijdens Lezen Centraal geïntroduceerd. www.lezencentraal.nl

RECTIFICATIES LEZEN 3, 2010

Pagina 14: De Boekerpas, waarmee bibliotheekbezoekers kunnen sparen voor korting op jeugdboeken, kost geen € 2,50 zoals werd vermeld. De Boekerpas is gratis en heeft bij aanschaf een beginsaldo van € 5,00.

Pagina 35: Het juist webadres van stichting De Schoolschrijver is www.deschoolschrijver.nl

DE DOORGAANDE LEESLIJN

Leesplan.nl wordt gelanceerd
tijdens de NOT 2011

Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling
25 t/m 29 Januari 2011 in Utrecht

We zien u graag bij de stand van Stichting Lezen
standnummer D028, in de Kinderboekenstraat

LEES

PLAN

.NL

www.leesplan.nl
maakt leesbevordering eenvoudig

Lezen
Stichting Lezen

Redactioneel

Alberto Manguel verhaalt in zijn monumentale werk *De geschiedenis van het*

lezen van een voorleestraditie in de Cubaanse sigarenindustrie. ‘Vorgelezen worden, zo ontdekten de sigarenmakers, stelde hen in staat het mechanische, afstompende werk van het rollen van donkere, sterk geurende tabaksbladeren te verlichten met avonturen die ze konden volgen, ideeën waarover ze konden nadenken, overdenkingen die ze tot de hunne konden maken.’ Ondanks een wet die werd uitgevaardigd om het voorlezen in tabaksfabrieken te verbieden – het zou de arbeiders te veel afleiden –, hield de traditie stand.

De kunst van het hardop lezen kent een lange geschiedenis; van voorlezen als noodzakelijke praktijk in de overwegend ongeletterde middeleeuwen, via rondreizende troubadours, tot voorlezen aan het hof of in het huisgezin als ‘fantasievol amusement’ in de eeuwen erna.

In de huidige maatschappij is het kunnen lezen een onmisbare vaardigheid. Je wordt echter niet als lezer geboren, lezen moet je leren. En één ding is duidelijk: voorlezen helpt daarbij. Inmiddels zijn de opbrengsten van voorlezen ruim bekend. Voorlezen is niet alleen *fun*, maar ook functioneel, want van grote invloed op de taalontwikkeling en leesvaardigheid, en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Leesbevordering doet er dus toe.

Dit voorjaar zijn er diverse voorleesprojecten en activiteiten die het leesplezier stimuleren en het lezen bevorderen. De voorrondes van de Nationale Voorleeswedstrijd, de Voorleeswedstrijd voor pabo’s, en De Nationale Voorleesdagen. Vele prominenten hebben woensdagochtend 19 januari in hun agenda vrijgehouden om voor te lezen tijdens het Nationale Voorleesontbijt. En dat is prachtig, want lezen hóórt hoog op de agenda, iedere dag. Op school, in het kinderdagverblijf en thuis.

Gerlien van Dalen,
Directeur Stichting Lezen

INHOUD

- 4 Vechten tegen Inktvraat
Het nieuwe Kinderboekenmuseum in Den Haag
- 7 Verboden praktijken achter badkamerdeur
Lezen en verder lezen
- 8 Een andere naam voor Woeste Willem
Literaire competentie bij kleuters
- 10 Blikveld 0–6
- 12 Scoren met Paul van Loon en Donald Duck
Leesvoorkeuren in het basisonderwijs
- 14 Blikveld 6–12
- 16 Een pot met toverballen
Querido’s poëziespektakel
- 18 Prikkels
- 20 Blikveld 12–15
- 22 Status is niet gratis
Gerbrand Bakker en Sanneke van Hassel in gesprek
- 24 Blikveld 15–18
- 26 ‘Ik heb het boek moeten ontleuken’
Interview met Ronald Giphart
- 28 Op zoek naar mooie liedjes
Het Nederlandse kinderlied
‘Sommige boeken moet je gewoon hebben’
- 30 Dieuwertje Blok over lezen
- 32 Verder reiken dan de realiteit
Een kijkje in het atelier van Noëlle Smit
- 34 Iedereen een leesplan op maat
Leesplan.nl
- 35 Wegwijs in leesbevordering
Competent in leesbevordering
- 36 Brief van Gerbrand Bakker aan Koko
uit *Slaaf kindje slaaf*

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met aangegeven.

Vechten tegen Inktvraat

KINDERBOEKENMUSEUM VERNIEUWD – Het Kinderboekenmuseum in Den Haag is sinds 8 december heropend. In ‘Papiria’, een spectaculaire nieuwe opstelling rond jeugdliteratuur, kunnen kinderen strijden tegen Inktvraat – een monster dat de boeken in het museum bedreigt. Projectmanager Annelie Grob werkte drie jaar aan een ervaringstentoonstelling die ‘de magie van Disney en de verdieping van een verstild museum’ moet oproepen.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Dwalen door het Diepe Denkersdal en het Dwarse Donderstenenravijn, schrijvers en verhalen ontmoeten en je laten inspireren tot een eigen gedicht of verhaal – dat is wat kinderen tussen zeven en dertien jaar te wachten staat in ‘Papiria’. Ruim twee jaar was het Letterkundig Museum, het belangrijkste instituut op het gebied van literair erfgoed, gesloten. Het gebouw, dat onderdeel is van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, werd door f2B Architecten grondig onder handen genomen en het tentoonstellingsoppervlak flink uitgebreid. Donkere nissen werden weggebroken, de muren en trappartij werden helder en transparant. Het Kinderboekenmuseum verhuisde naar de benedenverdieping. Daar neemt het golvende landschap van Papiria nu zo’n 800 vierkante meter in

beslag; een oppervlakte die zich beter verhoudt tot de grote bezoekersaantallen. Want naast een vast publiek van grijzende vijftigplussers trekt het instituut toch vooral kinderen – enkele tienduizenden per jaar, vooral in schoolverband.

Magische boekenwereld

Hoe breng je in dit digitale tijdperk boeken tot leven in een museum? Met inhoudelijk gericht spektakel en technisch vernuft, denkt projectmanager Annelie Grob. Haar stond een ervaringstentoonstelling voor ogen ‘met de magie van Disney en de verdieping van een verstild museum’. Grob: ‘Gelijk bij het eerste gesprek met Anton Korteweg (voormalig directeur van het Letterkundig Museum, AT) heb ik gezegd: als je een gemiddelde tentoonstelling wilt, dan moet je mij niet nemen. Ik wil visueel spektakel, een beleving die je even uit je dagelijkse werkelijkheid optilt, die je meevoert en raakt. Een ervaring die bezoekers uitdaagt om anders te kijken en zich te verdiepen. Zodat je bij het naar buitenlopen denkt: jeetje, wat een inspirerende middag, en dat allemaal over boeken!’ Drie jaar voorbereiding, een doordacht conceptplan, een ruimtelijke vertaling door ontwerpbureau Platvorm plus een indrukwekkende lijst tekenaars, ontwerpers en medewerkers later moet die belofte worden ingelost. ‘Papiria’ heeft zijn deuren geopend voor het publiek.

FOTO'S MIKE BINK

Leesweide

Wie vanuit de entree van het museum de trap afdaald, komt nu terecht in een sawa-achtig landschap. Op de getrapte heuvels kun je zitten, in nisjes staan boeken te lonken naar lezers. 'Dit is de Leesweide,' vertelt Grob. 'Hier kunnen kinderen luisteren naar liedjes en voorleesfragmenten, bladeren in boeken en lekker wegdromen.' De grotten en spelonken zijn aan de buitenkant bekleed met namen en citaten uit kinderboeken. Paperasje, Lena Lijstje en de Sprookjesschrijver verwijzen naar kinderboekhelden die zelf ook schrijven.

Een golvende muur loodst de bezoeker verder naar een ronde filmtoren, die is opgebouwd uit indrukwekkende stapels boeken. Daar wordt een trailer vertoond over de missie van 'Papi-ria'. De onderdompeling, heet dat in vaktermen. Grob: 'In twee minuten kom je terecht in een andere wereld. Inktvraat is een monster dat zich voedt met boeken en verhalen. Tijdens de bouw is hij het museum binnengeslopen. Daarom vragen we kinderen om hulp; hoe meer verhalen en tekeningen zij achterlaten, hoe misselijker hij wordt.' Voor de strijd begint worden alle bezoekers bewapend met een 'slurper' – een felgekleurde digitale polsband waarmee onderweg mooie zinnen en juiste antwoorden kunnen worden 'opgeslurpt' om later te gebruiken in een eigen verhaal. De kleur van het wapen bepaalt waar de reis begint. Er zijn zes verschillende grotten met elk een eigen kleur. Rood is de kleur van de Dansende Dagdromerskloof, de plek van verhalen over liefde en vriendschap; groen het Dappere Doorzetterswoud, het domein van helden; in de paarse Dekselse Duivels-grot huizen heksen, monsters en tovenaars.

Date Café

'Het concept is tot de bodem uitgedacht,' zegt Grob. 'Kinderen maken kennis met schrijvers en tekenaars, maar ook met de belangrijkste ingrediënten waaruit een verhaal is opgebouwd: karakters, verhaalstructuren en emoties. In elke grot, spelonk of kloof wordt een van die onderwerpen belicht.' Elke grot heeft zijn eigen gastheer. Meester Jaap fluistert je toe welke verliefde stelletjes zich in de Dansende Dagdromerskloof verbergen voor de gulzige Inktvraat. In het Dwarse Donderstenenravin vertelt Tos, de opvliegende vader van *Otje*, over karakters uit het werk van Annie M.G. Schmidt en Fiep Westendorp en slaat daarbij vrolijk de pannendecksels tegen elkaar. De Doldwaze Distelvinkenspelonk begint met een 'omkeerkamer', een Alice in Wonderlandachtige ruimte op-zijn-kop die door Sieb Posthuma met zwierige hand is ontworpen en beschilderd.

Binnen in de ruimtes wordt veel gewerkt met originele illustraties, filmpjes en touchscreens. Je kunt er fantasierijke spellen spelen, die zijn onderverdeeld in twee leeftijdscategorieën. In de Dansende Dagdromerskloof maken de bovenbouwers een afspraak met een boekpersonage via het digitale Date Café; middenbouwers spelen daar het Malkanderspel, een zoekspel met spiegels waarin kinderen bevriende boekpersonages bij elkaar moeten brengen die elkaar zijn kwijtgeraakt. Bij de juiste combinatie verschijnt achter de lege spiegel een tekening.

Ontwerpstation

Het lichtontwerp van Joost de Beij moet ervoor zorgen dat kinderen niet van de route afdwalen. Als een spel is afgelopen,

licht het volgende onderdeel automatisch op. Bij elke grote uitgang bevindt zich een digitaal ontwerpstation, een futuristisch wit meubel, dat bij het verlaten van de grot druk begint te piepen. Daar kun je inloggen met je polsband om je eigen verhaalfiguur aan te kleden met de attributen die je onderweg hebt verworven: een pijl en boog, een verrekijker, een zwerfhondje of een tekstballon. ‘Er zijn 72 verschillende attributen,’ vertelt Grob. ‘Die zijn inhoudelijk gekoppeld aan de twaalf spellen en worden willekeurig toegewezen, zodat iedere bezoeker of groep een unieke set gadgets verzamelt. Bij Pippi Langkous kun je of een paar vlechten, of het aapje winnen. De karakters, die je met de gadgets hebt aangekleed, gaan na afloop mee naar de workshop. Daar schrijf je een haiku of je maakt een verhaal of een tekening. Ook thuis, via de website, kun je met het materiaal van je bezoek aan de slag. Zo groeit de verzameling verhalen die Papiria zo hard nodig heeft.’

Brasvast

30.000 kinderen per jaar hoopt het museum met deze interactieve opstelling te trekken. Dat betekent dat er de komende tien jaar 300.000 kinderhandjes langs de muren zullen gaan, dat de touchscreens worden betast door een veelvoud aan kleverige vingers. Daar is rekening mee gehouden. Grob: ‘Er is bijzonder veel aandacht besteed aan de techniek. Die moet

bravast zijn, mag niet te prominent aanwezig zijn en vooral geen stoorzender worden. Als dingen niet werken, verstoort dat de magie. Alles is zoveel mogelijk ingebouwd, de slurpers zijn uitgerust met een RFID-tag, dezelfde techniek die wordt gebruikt in de supermarkt.’

Zaklamp

Als een expositie over tien jaar nog interessant moet zijn, is het belangrijk om te beginnen met een technologische voorsprong, weet ze. Om inspiratie op te doen bezocht Grob tentoonstellingen over de hele wereld en bewonderde ze de ruimtelijke verbeeldingskracht van ontwerpbureau Kossmann.dejong en jaloersmakende exposities van Boris Micka. Maar een duidelijk voorbeeld voor Papiria was er niet. Grob: ‘Ik ben een zapper, heb overal hapjes uitgenomen. Ik raak op veel plekken geïnspireerd en combineer dat. Volgens mij is dit concept uniek in Nederland.’ Een bezoek aan Papiria moet het gevoel oproepen van die magische wereld die je als kind kan ontdekken met een boek onder de dekens. ‘Zelf las ik als kind *Pippi Langkous*, een bevrijdend boek. Ik was net zo’n buitenbeentje als zij en vond het fantastisch dat Pippi ook een dingenzoeker was. Wat mij betreft heeft ieder kind recht op een zaklamp om na bedtijd lekker stiekem te lezen.’ ●●●

Verboden praktijken achter badkamerdeur

→ Tanneke Wigersma schreef met *Acht dagen met Engel* (Lemniscaat, antiquarisch verkrijgbaar, 11+) het schrijnende relaas van Silke en haar vader die aan haar zit. Goddelijke interventie in de vorm van een levensechte engel zorgt ervoor dat Silke hulp durft te zoeken.

→ Op basis van wat Jojo Matthews haar vertelde, schreef Lydia Rood *Miss Dakloos* (Slash-reeks, Querido, 14+), een heftig verslag over een meisje dat aangifte doet van misbruik door haar stiefvader en aanloopt tegen muren van onbegrip en bureaucratie.

INCESTBOEKEN – Incest is geen taboe meer in de jeugdliteratuur, maar niet veel schrijvers wagen zich aan het heftige thema. Debutante Beate Teresa Hanika schreef een onthutsend verhaal over een moedig meisje.

DOOR JOUKJE AKVELD

O gruwel! Je vertelt je familie dat opa z'n handen niet kan thuishouden en ze praten gewoon door je heen. En dan zijn de vader en moeder van Justine nog niet eens echte rotouders: ze zijn gewoon te egoïstisch (vader) en vol zelfbeklag (moeder) om oog te hebben voor wat hun jongste dochter overkomt.

Erger is de houding van oma. Volledig op de hoogte van opa's verboden praktijken achter de gesloten badkamerdeur offert ze haar kleindochter om de goede vrede in haar ongelukkige huwelijk te bewaren. Op haar sterfbed laat ze Justine beloven niets te verraden. En Justine, dol op haar grootmoeder, belooft het.

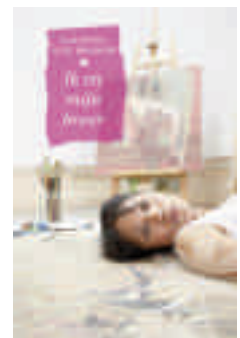
Het is nogal wat, wat de dertienjarige hoofdpersoon in *Achter de stilte* voor haar kiezen krijgt. Zo bezien lijkt het debuut van voormalig Duits model Beate Teresa Hanika een staaltje van de zuiverste ellendeliteratuur. Dat dit onthutsende boek meer is dan dat, is de verdienste van de auteur. Zij schreef haar verhaal in een bijna laconiek proza, waaruit Justine naar voren komt als een stoer meisje, goed in het veinzen van onverschilligheid. Slechts een enkeling weet door haar pantser heen te breken: Lizzy, hartsvriendin en reddende engel zonder het zelf te weten. Buurvrouw Bitschek, die begrijpt zonder woorden. En Klap, de knappe jongen uit de nieuwbouwwijk, van wie Justine beslist niets moet hebben. Maar Klap is een volhouder. Hij vraagt niets, hij is er gewoon, tot Justine niet meer om hem heen kan.

Achter de stilte is een heftige jeugdroman, maar niet zonder hoop. Niet voor niets betekent Justine 'de rechtvaardige' – opa zal boeten voor zijn wanstaltige gedrag. Hanika laat de lezer twee weken lang meekijken door de ogen van een moedig meisje, dat dankzij een aantal liefhebbende mensen om haar heen leert te schreeuwen – en dat uiteindelijk ook doet. ●●●

Achter de stilte, Beate Teresa Hanika. Lemniscaat, €14,95 (12+)

→ Weinig schrijvers presenteren de kinderwereld zo gitzwart als Peter Pohl. *De regenboog heeft maar acht kleuren* (Querido, antiquarisch verkrijgbaar, 13+) is een complexe jeugdroman, waarin ontluikende kindersexualiteit wordt overschaduwd door een handtastelijke vader.

→ *Ik en mijn broer* van Katari-na von Bredow (Lemniscaat, 14+) beschrijft de verboden liefde tussen Ludvig en Amanda. Verboden omdat ze broer en zus zijn. Dit taboedoorbrekende boek is de weemoedige terugblik op een zwoele zomer, toen het geheim nog niet ontdekt was.

Een andere naam voor

LITERAIRE COMPETENTIE BIJ KLEUTERS – Wat hebben kleuters met literatuur? Meer dan je denkt. Coosje van der Pol promoveerde onlangs op de ontwikkeling van literaire competentie bij kleuters door prentenboeken.

DOOR EVA GERRITS

‘Literaire competentie’ is het centrale begrip in Van der Pols onderzoek. ‘De bekende taalkundige Noam Chomsky ontwikkelde het begrippenpaar *competence* en *performance*, dat lijkt op *langue* en *parole* van de negentiende-eeuwse taalkundige De Saussure,’ begint van der Pol. ‘Competence is de impliciete kennis die mensen hebben van het systeem, of de structuur, van de eigen taal. Performance omvat de concrete uitingen van sprekers van die taal. Voor het begrijpen of produceren van een reeks klanken als een zin, in plaats van als betekenisloze geluiden, is taalkundige competentie nodig. Naar analogie van dat begrip ontwikkelde de literatuurtheoreticus Jonathan Culler op zijn beurt het begrip *literaire* competentie. Een lezer die impliciete kennis heeft van de werking van het literaire systeem – dus literair competent is – kan opeenvolgingen van woorden en zinnen in verhalen of gedichten, lezen als litera-

tuur.’ Het lijkt vergezocht om bij kleuters al van ‘literaire competentie’ te spreken, maar dat is het niet. ‘Ook zulke jonge kinderen hebben literaire competentie in hun repertoire. Ze onderscheiden bijvoorbeeld dat personages in contrasterende paren voorkomen: als er een wolf in een verhaaltje zit, verwachten ze een lammetje; als het over een boef gaat, komt er ook een politieman in voor, of algemener: een held. Kleuters hebben een verrassend groot inzicht in de manier waarop verhalen zijn gestructureerd en zijn goed te benaderen als structurerende lezers. Ze kennen dan ook veel verhalen, die hun thuis en op school worden voorgelezen. (Tekenen)films vormen een misschien wel belangrijkere bron van kennis. Hoe simpel verteld ook, elk verhaal heeft een structuur.’

Bagage

Literair competent is een kleuter niet ineens, enige bagage is wel nodig. Van der Pol: ‘Kennis van taal is natuurlijk een basisvoorwaarde. Om een verhaal te kunnen volgen is ook kennis van sociaal-culturele conventies nodig, oftewel kennis van de wereld. Een kleuter moet bijvoorbeeld weten dat een uniform gezag uitdrukt. Een personage dat politieman is of piloot is dan te herkennen, net als een burgemeester, want

“die heeft zo’n ding om”. Ook moeten kleuters weten dat verhalen verschillen van de echte wereld, dat ze bedacht zijn en luisteren naar andere conventies. Dat kun je bijvoorbeeld testen door ze te vragen of ze bij het personage op bezoek kunnen. Dan is het antwoord: “Nee, want dat is allemaal verzonnen.” Dit vermogen om over het verzonnen aspect van verhalen te praten, noem ik meta-fictief inzicht. Ook meta-linguïstisch inzicht is nodig, het inzicht dat iemand iets zegt, maar het niet letterlijk zo bedoelt – het herkennen van ironie, een zeer literair fenomeen. Zo kan de tekst in een prentenboek het beeld tegenspreken als er staat: “Leuk hoor,” terwijl het personage in het plaatje zuur kijkt. Als een kleuter dat niet vat, komt het verhaaltje niet uit de verf. Dan is er nog het meta-representationele vermogen, dat helpt bij het herkennen van ironische gebeurtenissen. Prentenboeken zitten er vol mee, met situaties die anders uitpakken dan ze zijn bedoeld. Begrip daarvan kun je testen door eerst te vragen hoe het verhaal eigenlijk zou moeten gaan. En daarna hoe het echt ging. Zo ontdekken kleuters het contrast. Dan kun je vragen wat ze daarvan vinden. Het meta-representationeel vermogen helpt om boven de situatie zoals die zich aandient, uit te stijgen.’

den van genres als dierenverhalen en sprookjes; tussen proza en poëzie, fictie en non-fictie en verhaal en werkelijkheid. Bovendien zouden kleuters bekend moeten zijn met tekst-analytische begrippen als personage, tijd, ruimte, beeld-spraak en stijlfiguren, en een kort mondeling oordeel moeten kunnen geven over boeken. ‘Leerkrachten vinden dat vaak lastig te stimuleren omdat het zo abstract lijkt. Maar het kan wel, op een creatieve en speelse manier.’

Ouwe brompot

Hiertoe ontwikkelde Van der Pol leesaanwijzingen die leerkrachten helpen bij het voorlezen van prentenboeken. ‘Sommige prentenboeken nodigen uit tot het stimuleren van literaire competentie. Zo wordt in *Wolven* van Emily Gravett gespeeld met meta-fictie: het verhaal vestigt de aandacht op de eigen structuur. Het gaat over een konijn dat een “informatieboek” leent uit de bibliotheek, over wolven en hoe gevaarlijk die zijn. Het konijn is er zo in verdiept dat het niet doorheeft dat het zo tegen een wolf aanloopt. Dat gegeven zet een kleuter aan tot nadenken over wat er in het boek gebeurt en in het boek in het boek, en over het verschil tussen

Woeste Willem

Ander perspectief

Hier staat tegenover dat kleuters zich in een ontwikkelingsstadium bevinden waarbij ze naar eigen beleven het middelpunt van de wereld zijn. Door dit egocentrische wereldbeeld kunnen ze zich moeilijk verplaatsen in een ander perspectief. Ook wat er in een verhaaltje gebeurt, betrekken ze al gauw op zichzelf. ‘Als het over een hondje gaat, is de reactie bijvoorbeeld “Mijn oma had een hondje maar dat is dood,” waarop een andere kleuter reageert: “Mijn oma is ook dood.” Kleuters denken heel associatief; het verhaal zelf staat minder centraal. Leerkrachten vinden het soms moeilijk kinderen dan weer bij het verhaal te betrekken. Het kleuteronderwijs is tegenwoordig ook gericht op kleuters laten praten over hun eigen belevenissen. Praten over verhalen is net iets anders: daarbij gaat het niet in de eerste plaats over hun eigen emoties.’ Toch wordt er van kleuters wel degelijk verwacht dat ze in staat zijn een verhaal als verhaál te benaderen. ‘Inzicht in opbouw en structuur van verhalen worden genoemd in de onderwijsdoelen voor beginnende geletterdheid, opgesteld door het Expertisecentrum Nederlands. Ook Stichting Lezen noemt in de Doorgaande Leeslijn literaire vaardigheden waarover een kleuter moet beschikken, zoals het onderschei-

een spannend verhaal en een informatieboek. Of neem *Woeste Willem*, over een ouwe brompot die aardig wordt. Een persoonlijkheidsverandering is moeilijk te bespreken maar je kunt wel vragen: “Let eens op het gezicht van Willem aan het begin en aan het einde van het verhaal.” Na afloop is de ontwikkeling van het personage te vatten in één vraag: “Kun je een andere naam voor Woeste Willem verzinnen? Eén die beter past bij hoe hij aan het einde is?” Soms komen er hele geschikte antwoorden als “Willem Lach”, of “De blijde rover”.’

Esthetisch bewustzijn

Van der Pol vat het nut van het stimuleren van literaire competentie bij kleuters samen: ‘Kleuters vinden het razend interessant en gaan beter beargumenteren waarom ze een boek wel of niet goed vinden: “Ik vond het spannend omdat ik in het begin niet wist hoe het afliep,” of “omdat de plaatjes donker gekleurd waren”, of “Ik vond het grappig want het was eigenlijk niet de bedoeling.” Het helpt het esthetisch bewustzijn ontwikkelen, een gevoel voor wat mooi verteld of getekend is. Bovendien wil ik leerkrachten ervan overtuigen dat er naast thematisch en belevend voorlezen voor kleuters ook andere bronnen van leesplezier zijn.’ ●●●

De Nationale Voorleesdagen

Op 19 januari 2011 gaan de Nationale Voorleesdagen van start. Tot en met 29 januari worden op scholen, kinderdagverblijven en bibliotheken activiteiten georganiseerd om het voorlezen te stimuleren. Vier voorleesideeën.

- In het prentenboek van het jaar, *Fiet wil rennen* (Bibi Dumon Tak & Noëlle Smit, Querido), probeert struisvogel Fiet wind, regen en storm naar zijn hand te zetten. De ritmische tekst en dynamische illustraties maken dit prentenboek tot een feest.
- Het levenslustige jongetje in *Naar het strand* (Thomas Docherty, Van Goor) neemt niet alleen zijn duikbril, snorkel, emmer, schep en zwemvliezen mee, maar fantaseert er ook een helikopter, tractor en kameel bij als avontuurlijke vervoersmiddelen.
- *De coole cowboy* (Tjibbe Veldkamp & Wouter Tulp, Van Goor) is fijn aan het schieten als er in het Wilde Westen ineens een prinses opdrukt die zijn stoere jongensavonturen in de war schopt. Een grappig samenleesverhaal.
- *Balotje en het tasje van oma* (Yvonne Jagtenberg, Leopold) is een raak oma-en-kleindochterverhaal. Balotje vindt op oma's zolder een mooi blauw tasje. Ze is er zo blij mee dat ze het overal mee naartoe neemt en – natuurlijk – kwijtraakt. [A7]

Prentenboeken in het museum

Verschillende musea exposeren deze winter tekeningen uit prentenboeken. In het Gemeentemuseum in Den Haag zijn tot en met 13 maart 2011 de zwierige illustraties en voorstudies te bewonderen uit *De koningin die niet kon kiezen* van Annemarie van Haeringen. Dit charmante verhaal over een kunstzinnige, maar weifelachtige koningin is opnieuw verschenen in de serie kinderkunstboeken die uitgeverij Leopold in samenwerking met het Gemeentemuseum uitgeeft. De expositie toont de tekeningen in combinatie met verschillende objecten uit de eigen collectie van het museum, zoals sculpturen van Barbara Hepworth, Auke de Vries en David Bade en jurken van Fong Leng Tsang. In Het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen kunnen bezoekers zich tot en met 27 februari in de getekende werkelijkheid wanen van tekenaar Thé Tjong-Khing, die dit jaar werd onderscheiden met de Max Velthuijsprijs. 'Zuiderzee met Taart' is een kijk-, zoek- en maaktentoonstelling voor het hele gezin. Er is een taarthuisje ingericht waar kinderen geheimen kunnen delen, een speelhoek waar een reuzentaart gebouwd kan worden en een toekomsthuis waar kinderen kunnen tekenen wat zij later willen worden. [A7]

www.gemeentemuseum.nl, www.zuiderzeemuseum.nl

ILLUSTRATIE ANNEMARIE VAN HAERINGEN

Robin is terug

Robin, de best getroffen kleuterheld uit de Nederlandse jeugdliteratuur, is na ruim vier jaar terug met nieuwe avonturen. In januari verschijnt bij uitgeverij Lemniscaat een nieuw deel in de succesvolle serie van Sjoerd Kuiper: *Robin en de vallende ster*. Daarin wordt Robin ziek tijdens een lange, hete zomer en moet hij samen met zijn vader uitzielen in bed. Enkele weken later verschijnt, ook bij Lemniscaat, nog een nieuwe titel van Sjoerd Kuiper: *Mijn Opa de Bankrover*, het boek bij de gelijknamige film waarvoor Sjoerd Kuiper het scenario schreef. *Mijn Opa de Bankrover* gaat over de avonturen van een Surinaams meisje en haar dementerende grootvader. Als opa Gerrit in een verpleeghuis wordt geplaatst en zijn kinderen zijn bankrekening blokkeren, overvallen Grace en Gerrit de bank. Ze nemen veertienduizendvijfhonderdzesenzeventig euro mee, precies het bedrag dat op opa's bankrekening staat. Dat moet genoeg zijn voor een reis naar Suriname, waar Grace op zoek wil gaan naar haar vader. *Mijn Opa de Bankrover* is een film van Ineke Houtman met in de hoofdrollen Zoë van der Kust, Michiel Romeijn en Waldemar Torenstra en gaat op 2 februari in première. [A7]

Spelen met Kikker

Met lezen kun je niet jong genoeg beginnen. BoekStart, een programma waarin bibliotheken, gemeenten en consultatiebureau's samenwerken, laat ouders ontdekken dat het lezen van boekjes met hun baby erg leuk en leerzaam is. Samen plaatjes kijken en samen praten of zingen is goed voor het contact met de baby en voor de taalontwikkeling van het kind. Voor de BoekStartkoffer, die wordt verspreid via vierhonderd bibliotheken, zijn twee stoffen boekjes ontwikkeld rond Kikker, de aimabele kleuterheld van Max Velthuis. Het ritsselboekje *Kikker!* is speciaal geschikt voor baby's vanaf drie maanden, die het liefst lang en aandachtig naar zwart-wit contrasten kijken. Het boekje *Spelen met Kikker!* is zo ontworpen dat het aantrekkelijk is voor baby's vanaf zes maanden, die houden van voelen en experimenteren. Het is zacht, licht van gewicht en heeft allerlei loszittende elementen om aan te frummelen, zoals een stoffen sjaal en muizenstaart. BoekStart is ontwikkeld door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken met steun van het ministerie van ocw. Het maakt deel uit van het 'Kunst van Lezen'-programma, een initiatief dat moet bijdragen aan een meer geletterde samenleving. [A7] [Lezen.nl](#)

Klassiekers in het theater

De 101 Dalmatiërs van Dodie Smith zijn vooral bekend uit de Disneyfilm, maar stonden nooit eerder in het Nederlandse theater. Leopold Witte waagde zich aan een theaterbewerking van deze klassieker over een stoet gespikkelde viervoeters die wordt bedreigd door de brute Cruella de Vil. Zij wil de puppies stelen om ze te verwerken tot bontjassen. Wat volgt is een spannende reddingsactie vol gevaarlijke situaties. Bijzonder aan Wittes bewerking is dat het verhaal wordt beleefd vanuit het perspectief van twee hondjes, Pongo en Teefje, die een verfrissende blik op de mensenwereld geven. Het decor ontvouwt zich tijdens de voorstelling als een stripwereld. Ook Frank Groothof ging aan de slag met een klassieker: Jean de Brunhofs *Babar*. Groothof brengt het kleine olifantje tot leven in een peutervoorstelling. In *Jazz Babar* vertelt hij hoe Babar zijn moeder verliest en op reis gaat naar de stad. Gerard de Bruyne tekent de olifantavonturen live op een groot scherm; de voorstelling wordt muzikaal omlijst door het gezelschap JazzExpress, dat een jazzarrangement maakte van de gelijknamige muziek van de Franse componist Francis Poulenc. [A7] *De 101 Dalmatiërs* is t/m 27 maart te zien, www.bostheaterproducties.nl *Jazz Babar* is t/m 11 mei te zien, www.frankgroothof.nl

Dierenavonturen

Dieren doen het altijd goed bij kleintjes. Vier nieuwe avonturen over blijde pinguïns, overijverige boerderijdieren en smachtende knuffels.

- Het voortreffelijk geïllustreerde *En?* van Kitty Crowther (De Eenhoorn) – winnaar van de Astrid Lindgren Memorial Award 2010 – speelt zich af in een kinderkamer. Een voor een komen knuffeldieren binnen om te informeren of hun speelmaatje, het kindje, al is gearriveerd.
- Kat Otto is blij, want er ligt sneeuw en hij mag skiën. *Otto in de sneeuw* (Tom Schamp, Lannoo) is een origineel kartonnen 'lus'zoekboek dat zich ook van opzij en ondersteboven laat lezen.
- *10 Kleine pinguïns* (Fromental & Jolivet, Gottmer) is een vrolijk pop-up boek over tien verstoppertje spelende pinguïns. Een peuterboek met frisse kleuren, beweegbare schuifjes en soepele versjes.
- *De Dierderij* (Lida Dijkstra & Noëlle Smit, Pimento) is een plezierig voorleesboek op rijm. Boer Jansen ligt ziek op bed, maar zijn dieren redden zich zo goed, dat de boer geheel overbodig wordt. [A7]

SCOREN MET PAUL VAN LOON EN DONALD DUCK

**LEESVOORKEUREN IN HET BASIS-
ONDERWIJS – Idealiter zou het boeken-
aanbod moeten aansluiten bij wat een
leerling graag leest en bij zijn compe-
tenties, zodat hij (of zij) wordt uit-
gedaagd om steeds een treetje hoger
te klimmen op de leesladder. Maar wie
zorgt ervoor dat het juiste boek bij het
kind terecht komt? Driekwart van de
leerkrachten leest zelf geen of weinig
kinder- en jeugdboeken, is een van de
opvallendste uitkomsten van een re-
cent onderzoek naar leesvoorkeuren
in het basisonderwijs.**

DOOR ANNEMARIE TERHELL

FAVORIETE AUTEURS, LEERLINGEN*

1. Paul van Loon 15%
2. Francine Oomen 13%
3. Carry Slee, 12%
4. Walt Disney 10%
5. Jacques Vriens 8%
6. Geronimo Stilton 7%
7. R.L. Stine 4%
8. J.K. Rowling 4%
9. Roald Dahl 4%
10. F. Diks 4%

* Het percentage geeft aan hoeveel
procent van de onderzochte leerlingen
deze auteur noemt.

Guus Kuijer, Paul Biegel, Tonke Dragt en Astrid Lindgren zijn grote namen uit een
voorbij tijd; hun boeken worden door kinderen op de basisschool nauwelijks meer
gelezen. Het favoriete boek van leerkrachten anno 2010 is *Jip en Janneke. Meester Jaap*,
over de aan spekkies verslaafde meester die voor ieder probleem een pedagogische
oplossing weet, is de best gewaardeerde serie. Maar liefst 41 procent van de onder-
wijzers noemt Jacques Vriens als zijn of haar favoriete auteur.

Die conclusies zijn af te leiden uit *Mijn leukste, spannendste, coolste, vetste... boek!*
door Tiny la Roi, het verslag van een kwantitatief onderzoek naar leesvoorkeuren van
leerlingen en leerkrachten in het basisonderwijs dat door pabostudenten werd uitge-
voerd in opdracht van Stichting Lezen. Omdat er nauwelijks solide gegevens zijn over
wat er zoal wordt gelezen op scholen, werden 2035 leerlingen en 322 leerkrachten
onderworpen aan een vragenlijst. De samenwerking met pabostudenten bij de data-
verzameling was een strategische zet, zegt Roos Wolters, beleidsmedewerker van
Stichting Lezen. 'Op sommige pabo's wordt weinig aandacht besteed aan jeugdlitera-
tuur. Er hebben ontzettend veel studenten aan het onderzoek meegewerkt, die krijgen
zo voeling met het onderwerp.'

Strip- en serielezen

Het onderzoeksverslag bevat allerlei lijstjes met favoriete titels, schrijvers en series,
uitgesplitst naar leerjaar, sekse en leesattitude. De resultaten bij jonge lezers beves-
tigen, op een paar verrassende uitkomsten na, de status quo. Paul van Loon, al jaren-
lang de gedoodverfde winnaar van de Kinderjury, blijft onverminderd populair – voor-
al in de middenbouw. Francine Oomen is topscoorder bij meisjes in de bovenbouw;
Donald Duck doet het goed bij iedereen, al neemt het stripelezen wel af naarmate leer-
lingen ouder worden en komt serielezen daarvoor in de plaats. Dat herhalingen, clichés
en stereotiepen het begripsvermogen bij kinderen verhogen en noodzakelijk zijn voor
het verwerven van inzicht in leesstructuren, was al veel langer bekend. 'Maar dat serie-
lezen toeneemt naarmate kinderen ouder worden, en populairder is bij meisjes dan bij
jongens, was voor mij een verrassing,' zegt Wolters. 'Ik dacht dat juist jongens heel
seriegericht zijn. Paul van Loon en Donald Duck zijn populair in alle groepen. Daarmee
scoort je als leerkracht dus altijd.'

Pinkeltje scoort hoog

Het zijn interessante bevindingen, maar de opvallendste resultaten betreffen toch het leesgedrag van leerkrachten. Die kiezen erg veilig, lezen vooral wat in grote stapels in de boekhandel verkrijgbaar is en hangen daarnaast ook aan jeugdsentiment. Ouderwetse series als *Pinkeltje* van Dick Laan en *Saskia en Jeroen* van Jaap ter Haar worden vaak genoemd en eindigen hoog op de eindlijst van favoriete series (respectievelijk plaats 8 en 11). Op de vraag hoeveel kinder- en jeugdboeken men per jaar leest, antwoordt ongeveer een kwart van de onderwijzers dat hij of zij nooit een jeugdboek aanraakt, een kwart leest er minder dan vijf per jaar. De andere helft toont iets meer interesse: 23 procent leest tussen de vijf en tien boeken per jaar en 28 procent leest er tien of meer. Dat gebrek aan leeshonger compenseren zij niet met een grondige basis-kennis; 33 procent las tijdens de opleiding minder dan tien titels (inclusief prentenboeken), 27 procent las er tussen de tien en twintig.

Het zijn getallen die tot nadenken stemmen. Met een actueel aanbod van meer dan duizend nieuwe jeugdboeken per jaar, kun je met een handjevol titels natuurlijk niet echt bijblijven, maar zelf zien leerkrachten dit niet als verontrustend. Het grootste deel van de geïnterviewden (65 procent) noemt zichzelf 'enigszins' op de hoogte van de jeugdliteratuur. Ze laten zich informeren door hun leerlingen (55 procent), hun collega's (61 procent) of kijken actief rond in boekwinkels, bibliotheken of op internet (78 procent). Zij weten zo'n beetje wat er leeft, maar vooral uit de tweede hand.

Gevarieerder aanbod

'Leerkrachten vinden het lastig om aanknopingspunten te vinden in het nieuwe aanbod,' constateert Gerlien van Dalen, directeur van Stichting Lezen. 'Mensen blijven hangen in wat ze eerder gelezen hebben. Voor ons is een belangrijke bevinding dat leerkrachten die tijdens hun opleiding meer hebben gelezen en geproefd, ook in staat zijn om meer verschillende titels te noemen. Meer vakkennis leidt dus tot een gevarieerder aanbod aan leerlingen.' Aandacht voor jeugdliteratuur tijdens de opleiding is al langer een speerpunt in het beleid van Stichting Lezen. Middels projecten als Leesplan.nl, een praktische wegwijzer in de wereld van leesbevordering en literatuureducatie (zie pagina 34), de nieuwe gids voor opleiders aan roc's (zie pagina 35) en de voorleeswedstrijd voor pabo's wil Stichting Lezen (toekomstige) onderwijzers bereiken.

Lezende leerkrachten

De meest voor de hand liggende manier om onderwijzers te enthousiasmeren voor jeugdliteratuur, is om ze te laten proeven van de rijkdom. Leerkrachten moeten worden verleid om niet alleen te kijken naar het brede aanbod van kinder- en jeugdboeken en erover in gesprek te gaan met elkaar en de leerlingen, maar vooral ook om deze boeken te gaan lezen. Wie eenmaal de betoverende werelden van Tonke Dragt is binnengegaan, wie heeft gelachen om Kuijers geestige hoofdpersonen of zichzelf heeft verloren in de grillige sprookjeswereld van Paul Biegel, wordt vanzelf een lezer. Lezende leerkrachten met kennis van klassiekers en recente boeken die mooi, boeiend, inspirerend, baanbrekend of verrijkend zijn, zijn heel belangrijk om het enthousiasme bij hun leerlingen aan te wakkeren. Vakkennis is onontbeerlijk om hun rol als 'helpende volwassene' (de term is van Aidan Chambers) te vervullen en leerlingen die klaar zijn met Geronimo Stilton te vertellen dat er nog een wereld te ontdekken valt, en wat een geschikt boek is om met die ontdekkingsreis door te gaan. Misschien zou het formuleren van een jeugdliteraire canon, een gevarieerde lijst met klassiekers en recente boeken die je absoluut gelezen moet hebben, leerkrachten kunnen helpen om wegwijs te worden in de jeugdboekenkast. ●●●

FAVORIETE AUTEURS, LEERKRACHTEN **

1. Jacques Vriens 41%
2. Carry Slee 29%
3. Annie M.G. Schmidt 27%
4. Roald Dahl 22%
5. Paul van Loon 17%
6. Arend van Dam 10%
7. Vivian den Hollander 7%
8. Hanna Kraan 8%
9. Mirjam Oldenhavé 6%
10. Francine Oomen 6%

** Om de resultaten te kunnen vergelijken met die van leerlingen, zijn auteurs van prentenboeken hier achterwege gelaten. Deze scorelijst wijkt daarom af van de data die worden gepresenteerd in het rapport.

De terugkeer

De terugkeer is de derde titel van striptekenaar Eric Heuvel over de oorlogsjaren in Nederland. In opdracht van het Indisch Herinneringscentrum tekende hij met tekstschrijver Ruud van der Pol het verhaal op van Bas, een eenentachtigjarige fictieve KNIL-veteraan, die 65 jaar na de oorlog terugkeert naar zijn geboorteland. In het vliegtuig vertelt hij zijn nichtje Maureen wat hij en zijn familie meemaakten tijdens de Japanse bezetting en de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. Eenmaal geland in het moderne Indonesië wordt hij getroffen door de vele veranderingen en wacht hem een onverwacht weerzien. *De terugkeer* is een indringend stripverhaal waarin alle episodes uit deze donkere periode van de Nederlandse geschiedenis zorgvuldig uitgewerkt de revue passeren. Bas' verscheurde leven tussen twee culturen en de kentering van de verhoudingen binnen Nederlands-Indië zijn treffend in beeld gebracht. *De terugkeer* is als nationaal geschenk uitgereikt aan alle leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs. [A7] *De terugkeer*, Ruud van der Pol & Eric Heuvel (ill.). Indisch Herinneringscentrum Bronbeek, € 17,95 (10+)

Mijn vriendin Anne

Jacqueline van Maarsen groeide op in Amsterdam als kind van een joods-Nederlandse vader en een Franse moeder. In 1938 schreef haar vader het gezin in bij de Joodse Gemeente. Niet veel later brak de oorlog uit en moest Jacqueline haar middelbare school verlaten. Zij werd herplaatst op het Joods Lyceum. Daar sloot ze tijdens haar eerste schooldag in 1941 vriendschap met Anne Frank, die haar later in haar dagboek 'Jopie' zou noemen. Ze beloven elkaar een afscheidsbrief te schrijven als een van hen zal moeten vertrekken. Die belofte lijkt Anne niet na te komen als de familie Frank in de zomer van 1942 onverwacht verdwijnt. Pas na de oorlog begrijpt Jacqueline waarom en krijgt ze alsnog de afscheidsbrief te lezen die Anne niet verstuurde. Van Maarsen ont kwam zelf aan deportatie doordat haar moeder de inschrijving bij de Joodse Gemeente ongedaan wist te maken. Zij publiceerde haar oorlogsherinneringen in 2003 in *Ik heet Anne, zei ze*, Anne Frank bij uitgeverij Cossee. In februari zal ook een jeugdeditie van haar verhaal verschijnen bij Querido. [A7]

Je beste vriendin Anne, Jacqueline van Maarsen. Querido, € 12,95 (10+)

Meester van de Zwarte Molen

M-Lab brengt in de kerstvakantie *Krabat* (8+), een familievoorstelling die is gebaseerd op *Meester van de Zwarte Molen*, het klassiek geworden griezelboek van de Duitse schrijver Otfried Preussler. Het boek won in 1973 de Zilveren Griffel en werd in 2008 verfilmd. Het is een bewerking van een zeventiende-eeuwse Sorbische sage over een molenaar die zijn ziel heeft verkocht aan de duivel en ieder jaar een van zijn leerjongens moet offeren. De bedeljongen Krabat sluit zich bij hen aan. Pas na enkele maanden ontdekt hij dat hij wordt opgeleid in de zwarte kunst en daarvoor noodgedwongen een hoge prijs moet betalen: zijn vrijheid. Pas als hij verliefd wordt op een meisje uit het dorp voelt hij zich sterk genoeg om de strijd aan te binden met het kwaad. Schrijver en regisseur Albert Hoex bewerkte het boek tot een voorstelling voor vijf acteurs en drie muzikanten. Bart de Vries (*Drie Muskietiers*) speelt de in zwarte magie gespecialiseerde molenaar, Jeroen Voorhorst (*De Geheime Tuin*) is de molenaarsleerling Krabat. De muziek is van Mariëlle Woltring. Naast de reguliere voorstellingen worden er ook schoolvoorstellingen gespeeld in theater M-Lab. [A7]

Meester van de Zwarte Molen wordt gespeeld t/m 2 januari 2011

www.m-lab.nl

FOTO BOB BRONSHOFF

Geel gras verfilmd

Het jeugdboek *Geel gras* van schrijftalent Simon van der Geest wordt verfilmd, zo heeft producent Paul Voorthuysen bekendgemaakt. De film zal worden geregisseerd door Barbara Bredero, die eerder meewerkte aan series als *Westenwind*, *Verborgen gebreken* en *Floor Faber*, en ook de jeugdfilm *Morrison krijgt een Zusje* regisseerde. Thematisch is *Geel gras* aan deze laatste jeugdfilm verwant; ook dit verhaal speelt in op de universele angst van kinderen om door hun ouders in de steek gelaten te worden. *Geel gras* opent met een vervreemdende scène: Fieke kampeert in Frankrijk en steekt op een morgen haar hoofd uit de tent om te ontdekken dat haar ouders zijn verdwenen. Op de plek waar eerst hun tent stond, is alleen nog een vierkantje geel gras te zien. Fieke probeert zichzelf te redden en gaat op onderzoek uit. Zo ontmoet ze Jantwan, een Nederlandse jongen. Samen proberen ze Fiek's ouders terug te vinden. *Geel gras* heeft een ontwikkelingsbijdrage gekregen van het Filmfonds. De opnames zullen plaatsvinden in 2012. [A7]

Masteropleiding jeugdliteratuur

In september 2011 start aan de Universiteit van Tilburg de nieuwe master Jeugdliteratuur, een eenjarige vervolgopleiding voor studenten die een (managers)functie ambiëren binnen een uitgeverij, een bibliotheekinstelling, een culturele of onderwijsinstelling die zich bezighoudt met jeugdliteratuur, of voor studenten die zich willen voorbereiden op een toekomst binnen het literatuurwetenschappelijk onderzoek. Tijdens deze master zullen studenten zich specialiseren in de geschiedenis en theorievorming van Nederlandstalige en internationale jeugdliteratuur en in ontwikkelingspsychologische en sociologische kenmerken van de lezer. Het wenselijkheidsonderzoek dat de initiatiefnemers, professor Helma van Lierop-Debrauwer en drs. Toin Duijx uitvoerden, laat zien dat er behoefte is aan gespecialiseerde werknemers; zowel binnen het jeugdliteraire veld als vanuit andere culturele instellingen die zich bezighouden met kindercultuur. De master is toegankelijk voor studenten die een relevante bacheloropleiding hebben afgerond. Afgestudeerden met een hbo-opleiding kunnen de master volgen na het afronden van een 'premaster'. [A7] www.uvt.nl/jeugdliteratuur

Onder de kerstboom

- Woordhusselaars kunnen hun hart ophalen aan *Mees Kees en de sponsorloop* (Mirjam Oldenhave, Ploegsma 8+). De populaire stagiair wordt overgeplaatst naar de kleuters en groep 6B krijgt een invaljuf. Hoe moet dat zonder moppendictiee en natuurkundeles in de sneeuw?
- Voor kleine architecten die dromen van hun eigen Barbapapahuis is *Hut Hok Huis* (Machowiak & Mizielinski, Clavis 8+) een fascinerend boek. Het biedt een speels overzicht van experimentele woningen binnen en buiten Europa, zoals het Gordijnhuis, Ufohuis, Bellenhuis en Holenhuis.
- *Flessenpost uit Amsterdam* is het nieuwe boek van Woutertje Pieterse Prijswinnaar Harm de Jonge (Van Goor, 9+). Tommie ontvangt Hoogst Geheime Brieven van Charlie en gebruikt die correspondentie om haar plotselinge verdwijning te ontrafelen.
- Dickens kerstklassieker over de vrekkige Scrooge, die tijdens de kerstdagen drie geesten op bezoek krijgt: Verleden, Heden en Toekomst, is hertaald door Bies van Ede en geïllustreerd door Quentin Blake (De Fontein, 10+). Het ultieme boek voor de kerstdagen. [A7]

Een pot met toverballen

POËZIESPEKTAKEL – Uitgeverij Querido en kinderboekenschrijver Ted van Lieshout hebben twee jaar geleden een nieuwe impuls gegeven aan de Nederlandstalige kinder- en jeugdpoëzie. Hoewel er weinig poëziebundels voor kinderen verschijnen, kunnen er jaarlijks veel dichters debuten in de bloemlezingen onder de noemer ‘Querido’s Poëziespektakel’.

DOOR THOMAS DE VEEN

De Nederlandse kinder- en jeugdpoëzie had een held nodig. En de aanwijzing in het gedicht ‘Handleiding voor held’ van Ingmar Heytze is nauwkeurig opgevolgd: ‘Je bent/een held wanneer je zegt: dit is heel slecht/en daarom maak ik er het beste van.’ Een paar jaar geleden zag uitgeverij Querido weinig ruimte meer voor nieuwe dichters. Er lagen op de uitgeverij mooie gedichten in de lades, maar dichtbundels met een onbekende auteursnaam op het omslag verkochten te slecht om de uitgave nog te kunnen verantwoorden. ‘Dat vond Querido lastig, want het voelde ook niet goed om helemaal niets meer te doen. Toen ontstond het idee voor een soort jaarboek en dat is er gekomen. Redacteur Jacques Dohmen vroeg mij of ik de kar wilde trekken,’ vertelt Ted van Lieshout. In de zomer van 2008 verscheen *Kwam dat zien! Kwam dat zien!*, bedacht, samengesteld en gepresenteerd door Ted van Lieshout. Vorig jaar werd dat succes herhaald.

Zoals ik het wil

Een beetje lastig was het wel. Om een metafoor van Kees Spiering in diens gedicht ‘Hoe ver?’ te gebruiken: ‘Nooit eerder had mijn hart/gevochten met mijn borst/zoals een kat soms vecht/met zijn reismand.’ Van Lieshout: ‘Ik wist natuurlijk wel dat de bundels waarover ze nog aarzelden zeker niet meer uitgegeven zouden worden wanneer die gedichten ook in de bloemlezing zouden belanden. Maar ik wist ook: als ik het doe, gebeurt het zoals ik het wil. En doe ik het niet, dan doet een ander het, op een manier die ik niet wil. Het leek me de beste manier van poëzie bedrijven onder de gegeven omstandigheden.’ Dus Van Lieshout nam de leiding, een beetje zoals de hoofdpersoon van Simon van der Geests gedicht ‘Spriet’: ‘Ik schraapte mijn keel/en zei: Oké, we zijn dus zwaar verdwaald,/ik zeg we lopen die kant op/daar vragen we de weg/en ik, ik loop voorop.’

Werk insturen

Eerst gingen de lades van de uitgeverij open, waarin gedichten lagen van jonge talenten, onder wie studenten die jaren daarvoor begeleid waren door schrijver en dichter Edward van de Vendel. Van Lieshout: ‘Daarnaast heb ik veel dichters die al eerder werk gepubliceerd hadden, gevraagd of ze werk wilden insturen. Ik verzamelde de gedichten en samen met drie redacteurs van Querido werd besloten wie er zeker in moes-

ten.’ Vanaf dat moment werd de verdere samenstelling van de bundel een puzzel – een beetje zoals Rian Visser in ‘Boek’ dicht: ‘Met volle zakken/keer ik naar huis/daar puzzel ik woorden/daar puzzel ik zinnen/en plak ze in/het boek.’

Naast elkaar

In de bundel staan gedichten naast elkaar die bij elkaar passen, omdat het twee gedichten over honden zijn, over muizen, fietsen, verliefdheid, dode opa’s, of over bomen, sneeuw of ooms. Het is een beproefd Van Lieshout-recept, dat hij eerder toepaste in zijn *Papieren Musea*: door een onverwachte koppeling kunnen de gedichten naast elkaar ineens een andere, extra betekenis krijgen. Vaak is de overeenkomst tussen de twee gedichten wel duidelijk, mede dankzij de bijbehorende illustratie (de bundels worden telkens door tientallen illustratoren van tekeningen voorzien). Soms moet je nog wel enige moeite doen om de overeenkomst te zien – en zo krijg je automatisch een lesje in het aandachtige lezen dat bij poëzie hoort. Zoals Tim Gladdines schrijft in ‘Wie weet’: ‘Ik zie de zinnen, kijk ze aan/hoor de woorden, spits mijn oren.’

Nergens formulematig

Van Lieshout: ‘Dat idee van het koppelen van gedichten leidde er trouwens ook wel eens toe dat een minder goed gedicht tóch werd opgenomen, omdat het zo goed bij het concept van de bundel paste.’ Goede gedichten staan naast minder goede gedichten – zulke verschillen zorgen ervoor dat de poëziejaarboeken een enorme veelzijdigheid en veelvormigheid kregen en dat de herhaling niet gaat vervelen. De Griffel-

jury noemde dit jaar, bij de toekenning van een Vlag & Wimpel aan de tweede bundel *Ik wil een naam van chocola* (2009), het Poëziespektakel ‘een prachtige formule, die nergens formulematig overkomt’. Van Lieshout: ‘Er zit veel niveauverschil in de bundel, dat is ook mijn bedoeling. Ik wil laten zien wat een rijk domein de kinder- en jeugdpoëzie is. Daarvoor moet je geen gedichten hebben die allemaal ongeveer hetzelfde zijn. Nu is het zo dat als het ene gedicht je niet aanstaat, er nog genoeg te grasduinen is en voor iedereen wat te vinden is.’ Dus er zijn eenvoudige, vrolijke versjes, maar ook meer doorwrochte gedichten. ‘De appelboom droeg/appels en peren,/wonderlijk mooi/al begreep je niet/hoe het kon,’ lijkt een toepasselijke metafoor uit Leendert Witvliets gedicht ‘Appels en peren’. Of misschien juist de metafoor van Corien Oranje: ‘Als woorden/snoepjes waren/zou een boek/een pot met/toverballen zijn.’

Eigen bundels

De lijst dichters die meewerkt aan de bundel wordt steeds langer, steeds diverser, het aantal gedichten dat ingestuurd wordt is elk jaar groot genoeg om de beste eruit te kunnen kiezen. Maar gaat dat niet ten koste van eigen bundels van dichters? Van Lieshout: ‘Ja, dat zou wel kunnen.’ Wringt daar de schoen niet? ‘Natuurlijk, in het land der blinden is éénoog koning – voor dichters die liever een bundel zouden publiceren is het niet ideaal, maar ook beter dan niets. Mijn ervaring is dat dichters heel graag meewerken en ze zetten de publicatie graag op hun cv.’ Bovendien zou het jeugddichters juist kunnen helpen aan een podium dat ze anders niet hadden gehad. Misschien kan de vergelijking gemaakt worden met de befaamde *Vrij Nederland*-kinderbijlage van weleer, De Blauw Geruite Kiel, waarin veel dichters en illustratoren een eerste podium vonden en hun eerste bekendheid verworven. Van Lieshout: ‘Misschien heeft de voorpublicatie van het verhalende gedicht *Dissus* van Simon van der Geest in het Poëziespektakel de publicatie van het gelijknamige boek wel vergemakkelijkt.’ Er is dus hoop voor de kinderpoëzie – of, in de woorden van de veertienjarige dichter Deniz Tepebazi: ‘Kom laten wij dit meer van verdriet wegpolderen.’ ●●●

Kwam dat zien! Kwam dat zien! Querido’s Poëziespektakel 1, Ik wil een naam van chocola. Querido’s Poëziespektakel 2, Wie heeft hier met verf lopen smijten? Querido’s Poëziespektakel 3. De geciteerde gedichten zijn alle opgenomen in deze bundels. Prijs per bundel € 14,95

VOORLEESWEDSTRIJD VOOR PABOSTUDENTEN

In het schooljaar 2009–2010 werd een voorleeswedstrijd georganiseerd voor leerkrachten in het basisonderwijs. Bij deze wedstrijd, 'De Nieuwe Schoolstrijd', werden boeken voorgelezen die horen bij de cultuurhistorische canon van Nederland. Dit jaar worden pabostudenten uitgedaagd om mee te doen aan de (landelijke) pabovoorleeswedstrijd. In aanvulling op de wedstrijd voor leerlingen, waar jaarlijks 3000 basisscholen en 80.000 leerlingen aan deelnemen, wordt een selectie van pabo's uitgenodigd om de best voorlezende student af te vaardigen naar een landelijke voorleesfinale in mei 2011. De finales op de pabo's vinden plaats vóór 1 april 2011. De landelijke finale is op 18 mei. Eén dag alle aandacht voor boeken en voorlezen helpt studenten over een drempel, aldus de organisatoren van een pabovoorleeswedstrijd in Zwolle. Studenten ervaren het plezier van voorlezen en kunnen dit op hun (stage)school overbrengen aan hun leerlingen. Er kunnen nog pabo's deelnemen. Aanvragen van materialen en/of informatie: avanmontfoort@lezen.nl

READ2ME! BREIDT UIT

Vorig schooljaar werd in Brabant het voorleesproject Read2Me! gestart. Brugklassers lazen elkaar een zelfgekozen fragment voor uit een Jonge-Juryboek. De beste voorlezers van de scholen namen het daarna in de basisbibliotheek tegen elkaar op. De apotheose was de provinciale finale in Theaters Tilburg. De grote winnaar werd uiteindelijk Robin Bekker van het Jan Tinbergen College uit Roosendaal. Zij las voor uit *Hoe overleef ik mijn vriendje? (en hij mij!)* van Francine Oomen.

Organisator Cubiss, de deelnemende Brabantse bibliotheken en de deelnemers waren zo enthousiast dat Read2Me! in 2011 uitbreidt naar de provincies Noord- en Zuid-Holland en Zeeland. De verwachting is dat Read2Me! zal uitgroeien tot dé landelijke voorleeswedstrijd voor brugklassers in Nederland.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Marijke Trienekens bij Cubiss, telefoon 013 4656119 of per e-mail m.trienekens@cubiss.nl

DE NATIONALE VOORLEESDAGEN 2011

De Nationale Voorleesdagen 2011 starten met Het Nationale Voorleesontbijt op woensdagochtend 19 januari. De elfdaagse campagne ter bevordering van het voorlezen aan kinderen die zelf nog niet lezen is een initiatief van Stichting Lezen en wordt georganiseerd door de Stichting CPNB. In 2011 vindt het voor de achtste achtereenvolgende keer plaats. Voor meer informatie: www.denationalevoorleesdagen.nl

DE NATIONALE VOORLEESWEDSTRIJD 2010

De Nationale Voorleeswedstrijd is een succesvolle campagne van Stichting Lezen en het Sector Instituut Openbare Bibliotheken. In 2011 vindt de 18de editie van De Nationale Voorleeswedstrijd plaats. De campagne laat leerlingen op een leuke manier het belang van voorlezen zien. Jaarlijks bereikt De Nationale Voorleeswedstrijd ruim 80.000 leerlingen in het basisonderwijs.

DE VOORLEESEXPRESS WINT EUROPESE PRIJS

Het voorleesproject de VoorleesExpress heeft de Taallabelprijs 2010 gewonnen, een Europese prijs voor innovatieve talenprojecten.

De VoorleesExpress is een project waarbij vrijwilligers wekelijks thuis komen voorlezen aan kinderen met een taalachterstand. Op deze manier leren kinderen hoe leuk lezen, voorlezen en boeken zijn, en dat werkt: ook als de vrijwilliger niet meer komt, heeft het voorlezen een blijvende plaats gekregen in het gezin. In totaal heeft de VoorleesExpress sinds 2008 ruim 29.800 gezinnen en 3400 vrijwilligers bereikt. Het project won eerder dit jaar de Nationale Alfabetiseringsprijs 2010 en de Achmea Publieksprijs. Stichting Lezen, die de VoorleesExpress al vanaf de oprichting ondersteunt, feliciteert de VoorleesExpress met deze nieuwe prijs.

Voorlezen

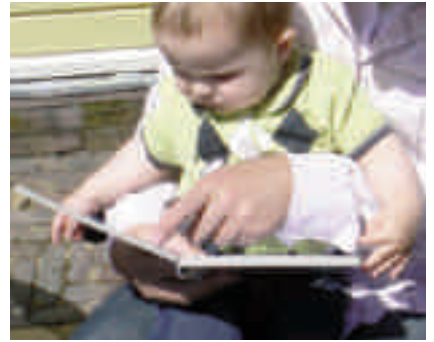

ENTOENTOE

Ouders en grootouders weten soms niet wat ze hun kind kunnen voorlezen. Het aanbod is groot. Gelukkig kunnen de bibliotheek en de kinderboekhandel hierbij helpen. Het tijdschrift *Entoentoe* presenteert verschillende voorleesverhalen.

Zo wordt de keus misschien makkelijker gemaakt. *Entoentoe* wordt nu ook in de kinderboekwinkel verkocht.

www.entoentoe.nl

BOEKSTART

Het leesbevorderingsprogramma BoekStart wil ouders met jonge kinderen laten genieten van boeken. De nadruk ligt op een actieve rol van de openbare bibliotheek die samenwerkt met de gemeente en het consultatiebureau om ouders en kinderen vanaf het prille begin intensief met boeken in aanraking te brengen. Op dit moment doen zo'n 400 bibliotheken mee met BoekStart of gaan er binnenkort mee aan de slag. Dit betekent ook dat op zijn minst 400 consultatiebureaus het programma omarmen. In de bibliotheek is het nieuwe exemplaar van de ouderbrochure *BoekStart en Verder* op te halen met voorleestips en kortingsbonnen.

DE ROL VAN OUDERS

Dr. Elisabeth Duursma, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, deed in de Verenigde Staten onderzoek naar voorlezen onder vaders en moeders in gezinnen met een laag inkomen. In het onderzoek (*Reading Aloud to Children – The Evidence*, 2008) is het voorleesgedrag van vaders in deze gezinnen onder de loep genomen. Ongeveer 800 vaders en moeders werd gevraagd naar hun voorleesfrequentie. Van de moeders gaf bijna 60 procent aan dat ze dagelijks voorlezen aan hun driejarig kind. Van de ondervraagde vaders las bijna een kwart dagelijks voor, en rond de 30 procent wekelijks. Vaders die vaak voorlezen waren hoger opgeleid (in bezit van middelbaar schooldiploma), spraken vaker Engels (in plaats van Spaans) en hadden kinderen met een grotere woordenschat. Wanneer kinderen regelmatig (dagelijks of wekelijks) werden voorgelezen door hun vader op jonge leeftijd (drie jaar of jonger) hadden ze betere verbale taalvaardigheden op vijfjarige leeftijd, zelfs wanneer er rekening werd gehouden met het voorlezen door moeders. Ook had het voorlezen door vaders een positief effect op de ontluikende geletterdheid van vijfjarigen. Het is mogelijk dat vaders heel anders lezen dan moeders en op een andere manier bijdragen aan de taal- en geletterdheidontwikkeling van kinderen.

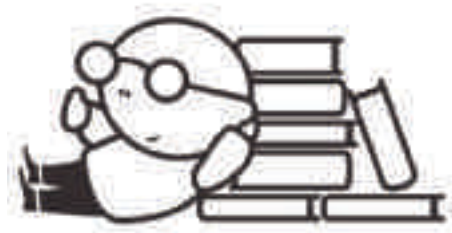
Analyses van voorleesinteracties van vaders en moeders toonden aan dat vaders vaker een relatie legden tussen wat er in het boek gebeurde en de ervaringen van kinderen zelf ('Ik heb ook zo'n ladder voor mijn werk'). Moeders legden meer de nadruk op het benoemen van voorwerpen en het bespreken van wat er in het boek gebeurt.

Op dit moment wordt in opdracht van Stichting Lezen, het onderzoek 'voorlezen in gezinnen' in Nederland uitgevoerd. Met dit project wil Stichting Lezen meer te weten komen over het voorlezen binnen Nederlandse gezinnen. De resultaten van dit onderzoek worden in het voorjaar verwacht.

VOORLEESTIPS

- Probeer een boek uit te kiezen dat past bij de ontwikkeling en belangstelling van het kind.
- Lees het boek zelf eerst een keer (gedeeltelijk) door.
- Zorg dat er rust is en weinig afleiding.
- Vertel vooraf in het kort iets over de inhoud van het verhaal.
- Lees rustig en duidelijk de tekst voor. Maak daarbij gebruik van de mogelijkheden van uw stem, maar maak er geen toneelstukje van.
- Maak tijdens het voorlezen af en toe gebaren om de woorden te omlijsten.
- Breng tijdens het voorlezen af en toe bewust een pauze aan.
- Wanneer duidelijk is dat de aandacht verslapt, stop dan met voorlezen. Kies een ander moment of een ander boek.
- Let op hoe u het boek vasthoudt. Laat uw gezicht er niet achter verdwijnen.

Bron: www.peuterboekenplein.nl waar ook informatie te vinden is over geschikte voorleesboeken, schrijvers en (voorlees)projecten.

ILLUSTRATIE BUREAU PONY

Prijs voor beste leesomgeving

De Moods & Books Lounge, de reizende leeslounge van de Jonge Jury, bestaat niet meer, maar daarmee is een goede leesomgeving niet minder belangrijk geworden. Schrijver en leesbevorderaar Aidan Chambers schreef hierover in zijn boek *De leesomgeving*: 'Je kunt pas in een verhaal opgaan als je je volledig concentreert en alle aandacht aan het boek geeft. De ervaring leert dat kinderen dat makkelijker doen als er in de school ruimtes zijn waar alleen maar gelezen wordt: zogenaamde leeslokalen of leeshoekjes.'

Met de ontwerpwedstrijd voor de beste leesomgeving wil de Jonge Jury docenten en mediathecarissen stimuleren zulke plekjes op school of in de schoolbibliotheek te creëren. Een goede leesomgeving voldoet aan de volgende voorwaarden: 1) Er wordt uitsluitend gelezen. 2) Het is er gezellig. 3) Er wordt toezicht gehouden. 4) Er zijn goede boeken voorhanden. Deelnemers maken een verslag in woord en/of beeld van hun leesomgeving en sturen het vóór 15 februari 2011 naar info@jongejury.nl. Winnaars maken kans op een jeugdboekenpakket ter waarde van € 1000,- en vrijkaarten voor de Dag van de Jonge Jury 2011. [JA]

Zie voor meer informatie www.jongejury.nl/intermediairs

John Marsden verfilmd

In 2004 raakte de (jeugd)literaire wereld tijdelijk in de ban van Meg Rosoffs young adult-toekomstroman *How I Live Now* (*Hoe ik nu leef*), waarin de Derde Wereldoorlog wordt beschreven door de ogen van een opstandige puber. Rosoff was echter niet de eerste jeugdauteur die het onderwerp thematiseerde. Al in 1993 schreef de Australische John Marsden *Tomorrow, When the War Began* (*Morgen toen de oorlog begon*), het eerste deel van wat zou uitgroeien tot een zevendelige serie. In dat eerste boek gaan zeven tieners kamperen in de wildernis. Als ze terugkomen blijken hun huizen te zijn verwoest, hun families gevangengenomen en is hun land in oorlog met een buitenlandse macht. Om uit handen van de vijand te blijven trekken de jongeren zich terug in hun geheime vallei, die al snel de uitvalsbasis wordt voor een guerrillaoorlog. Zonder volwassen hulp en zonder wapens storten ze zich in de strijd om hun vaderland. Marsdens serie is wereldwijd vertaald en is nu ook verfilmd. In het voorjaar komt de film naar Nederland. Uitgeverij Gottmer brengt voor de gelegenheid nieuwe uitgaven van de eerste drie delen op de markt, waarvan deel 1 in een goedkope editie. [JA]

Morgen toen de oorlog begon, John Marsden. Gottmer, € 5,- (12+), verschijnt april 2011

Grensverleggend doeboek

Je kunt een boek natuurlijk lezen, maar dat is wel erg voorspelbaar, vindt de Canadese illustrator en kunstenaar Keri Smith. Zij pleit voor meer grensverleggende toepassingen zoals het boek verscheuren, erop kauwen, het volplakken met stickers, meenemen onder de douche of je lunch erop uitsmeren. Haar creatieve doeboek *Wreck This Journal* begint met een waarschuwing: 'Als je met dit boek aan de slag gaat word je smerig. Je komt onder de verf of andere rommel te zitten. Je wordt nat. Misschien wordt er van je gevraagd dingen te doen waar je twijfels bij hebt.' Op YouTube en op Hyves zijn honderden filmpjes en foto's te zien van mensen die zich met hart en ziel aan die opdracht hebben gewijd. Ze laten het boek uit als een hond, steken bladzijden in brand en gooien het van een flatgebouw naar beneden. Een van de filmaanksters verscheurt haar boek en verandert de afgescheurde bladzijden in een kunstproject; ze omschrijft het gevoel dat dit project in haar wakker maakt als 'bigger than life'. De vervolgböeken *This Is Not a Book* en *Mess: The Manual of Accidents and Mistakes* gaan zelfs nog een stap verder, maar zijn nog niet in het Nederlands verschenen. [A7]

Wreck This Journal, Keri Smith. Spectrum, € 11,99

ABC-yourself

Op www.abcyourself.nl bloggen vier jonge schrijftalenten van negentien en twintig jaar hun eigen alfabet bij elkaar als vingeroefening voor wat in de toekomst misschien ooit een roman zal worden. Initiatiefnemer van het project is kinderboekenschrijver Edward van de Vendel. In het verleden hebben de vier bloggers Mathijs Werring, Steef van Gorkum, Iduna Paalman en Maxim Roozen hem allemaal eens benaderd omdat ze zijn boeken mooi vonden of omdat ze zelf wilden gaan schrijven, zegt Van de Vendel. 'Ik ben toen gaan nadenken over een vorm waarin jong talent dat nog niet toe is aan het schrijven van een roman toch z'n werk zou kunnen presenteren. Die tussenvorm werd ABC-yourself. Elke blogger verzint per letter van het alfabet zijn eigen woord en schrijft daar een stukje over. Op die manier hoeven ze nog niet na te denken over ingewikkelde plotlijnen, maar oefenen ze wel regelmatig met schrijven.'

Van de Vendel is niet alleen initiatiefnemer van het project; hij is ook de coach van de bloggers met wie hij iedere paar maanden afsprekt om hun werk door te nemen. Ondersteuning uit de uitgeverwereld komt van Lemniscaat, die zich met een snel groeiend young adult-fonds actief met de doelgroep bezighoudt. [JA]

www.abcyourself.nl

Nederlandse literatuur verstript

Sinds Dick Matena met zijn 'verstrippingen' van Gerard Reves *De avonden* en Willem Elsschots *Kaas* de boekenwereld liet kennismaken met het stripgenre, heeft de literaire strip in hoog tempo aan terrein gewonnen. De recent verschenen bundel *Mooi is dat! Hoogtepunten van de Nederlandstalige literatuur verbeeld* sluit aan bij die ontwikkeling. Gert Jan Pos, intendant strips van het Fonds BKVB, en Pieter Steinz, chef Boeken van NRC *Handelsblad* en auteur van diverse literatuurgidsen, stelden een lijst van literaire meesterwerken samen en vroegen Nederlandse en Vlaamse striptekenaars hun favoriet uit de lijst in één strippagina samen te vatten. 57 tekenaars gingen de uitdaging aan. Het resultaat is een mooie dwarsdoorsnede van de Nederlandstalige literatuur in stripvorm met hoogtepunten als de eerste Nederlandse zin 'Hebban olla vogala nestas...' en *De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart*. Zo verbeeldde striptekenaar Gerrit de Jager *Turks fruit* van Jan Wolkers en koos Typex voor Vondels *Lucifer*. [JA]

Mooi is dat! Hoogtepunten van de Nederlandstalige literatuur verbeeld, samengesteld door Gert Jan Pos. De Vliegende Hollander, € 34,95

Lezen in het vmbo

In het basisonderwijs is interactief lezen een beproefde aanpak om het leesplezier te vergroten. De methode is gebaseerd op het werk van de Engelse schrijver en leesbevorderaar Aidan Chambers en bestaat uit het voorlezen van verhalen gekoppeld aan het stellen van prikkelende vragen, voor, tijdens en na het lezen. Het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum (APS) heeft nu materiaal ontwikkeld om deze succesvolle manier van voorlezen te vertalen naar het vmbo en het praktijkonderwijs. Leerlingen in deze onderwijsvormen lezen uit zichzelf te weinig, terwijl lezen een positief effect kan hebben op hun persoonlijke ontwikkeling en woordenschat. De methode van het APS is gericht op docenten van alle vakken en kan daardoor ook een belangrijke bijdrage leveren aan schoolbreed leesbeleid. Op 14 januari 2011 presenteren het APS en Stichting Lezen in de Openbare Bibliotheek Amsterdam de dvd *De kracht van voorlezen in vmbo en praktijkonderwijs*, die deel uitmaakt van de training van het APS. De dvd bevat voorbeelden van voorleeslessen die zijn opgenomen in verschillende klassen. De bijeenkomst begint om 13.30 uur, aan deelname zijn geen kosten verbonden. [JA]

Meer informatie en aanmelding: www.lezeninhetvmbo.nl

Gerbrand Bakker en Sanneke van Hassel gingen naar het Noord-Groningse Leens om de parktuin van dichter C.O. Jellema te zien. In Bakkers nieuwste roman *De omweg* trekt een vrouw in een Welsh huis, tussen de heggen en de ganzen neemt ze afstand van haar man en leven. In het onlangs verschenen *Nest* van Van Hassel lijken de chique bewoners van de Hoflaan zich meer druk te maken over hun rododendrons dan om het zestienjarige meisje dat zwanger wordt. Hoe mensen met het landschap omgaan zegt veel.

In de trein sla ik Bakkers voorlaatste boek *Juni* open. Ik lees: 'Buiten staat de lucht even stil als binnen.' Om dit soort ingehouden zinnen en de ogenschijnlijke kalmte houd ik van Gerbrands werk. Hij roept intense spanning op door sec weer te geven wat zijn personages doen en waarnemen.

Vanaf station Amersfoort reizen we samen. Het gesprek gaat over onze laatste boeken. Over het circus eromheen, de meningen van publiek, uitgevers en recensenten. Gerbrands *Boven is het stil* was zo'n succes dat er veel op hem af kwam. Bij mij bleven de critici *Nest* vergelijken met mijn verhalenbundels. 'Wat telt is je volgende boek, waar je naartoe gaat,' zegt Gerbrand. 'Ja,' zeg ik, 'steeds de verwachtingen van je af zien te schudden.'

Allebei besteden we veel aandacht aan omgevingen en voorwerpen. Maar wat weet het personage en wat weet de schrijver? Bij *Nest* was het veel werk alle tien de personages een specifieke stem en observaties te geven. De personages moesten verschillend zijn maar ook weer niet te, het boek diende als geheel ook een geluid te hebben. Hoe kijkt en denkt de botte vader, de puberende zus? Uiteindelijk moest ik bedenken wat ze met mezelf te maken hebben om ze waarachtig te laten klinken. Te dicht bij jezelf werkt soms ook niet. Tijdens het schrijven van *De omweg* vond Gerbrand dat het personage te veel op hem ging lijken. Ze komt uit de stad en kent niet alle plantennamen, ze kan wel opmerken dat een struik naar kokos ruikt.

We delen een voorliefde voor suggestie. Je geeft emoties en conflicten niet weer maar roept ze op. In *De omweg* wordt nergens gezegd hoe de vrouw, die ziek is, eruitziet en toch had ik een beeld. Aan het einde herinnert de jongen die haar vergezelt zich hoe mooi ze was toen ze uitrustte tijdens een wandeltocht. Gerbrand vertelt over schrijver Adriaan Jaeggi die hij op het Boekenbal tegenkwam. Jaeggi was toen al dood-ziek. 'Ho stop,' zei Gerbrand. Vijf minuten stonden ze te praten. Twee maanden later zou Jaeggi sterven. Hij was zo mooi.

Status is

Zo mooi en ziek. Hoe je leven in je boeken kruipt.

Op het station van Groningen stappen we in de boemel naar Rodeschool. Lege trein, ook het landschap wordt leger. In Winsum staat de chauffeur te roken naast zijn bus. Als we vragen naar tarieven en kaartjes: 'Doe maar rustig.'

Een klein busstation als dit, een huis, een laan, we schrijven allebei vanuit een beeld van een plek. Op het eerste gezicht is er niets aan de hand. Er dienen zich personages aan. Bij een kort verhaal beperk je je vaak tot één locatie die veel zegt. 'Jij zou goed korte verhalen kunnen schrijven,' zeg ik. 'Je bent goed in suggestie.'

Gerbrand kijkt uit het raam. 'Terp van Wiersum,' zegt hij. We rijden door Groningse dorpen, statige huizen, grote tuinen. Gerbrand, die opgeleid is als hovenier, zou buiten willen wonen, met een hond en een Belgische knol. Ik ben te verward in het gezinsleven, zaai nog maar een stokroos tussen de tegels.

'Oosterhouw.' De buschauffeur stopt voor een smeedijzeren hek. Erachter staat een imposante villa met okergele luiken. Het waait, beuken zwiepen heen en weer. Gerbrand veegt blaadjes van een strak geschoren heg.

Een lange man met felle ogen en een puntige baard doet open. Het is Klaas Noordhuis, tuinontwerper en sinds zeven jaar

FOTO MARK HOOGEVEEN

niet gratis

EEN DAGJE NAAR LEENS

weduwnaar van dichter C.O. Jellema. Met hem kocht hij dit herenhuis uit 1868, knapte het op en legde de parktuin aan. Hij gaat voor naar de donkere woonkamer. Overal zware tapijten en schilderijen, Groningse figuratieven. De hond Bosie duwt zijn snuit in mijn handen. We krijgen koffie uit een verzilverde pot en daarbij Noordhuis' visie op huis en leven. Hij en Jellema waren de zesde bewoners. 'Er hebben vier notarissen gewoond, van nature behoudend; vervolgens een gierige huisarts. Vandaar dat er veel in oude staat was, of makkelijk te herstellen,' vertelt Noordhuis. Hij wil Groningse cultuur uitdragen. Alles wat twintig jaar geleden in het westen zijn intrede deed komt nu hiernaartoe. Rotondes, verkeerslichten, hoogspanningsleidingen. De dorpsstraat van Leens werd vorig jaar afgebroken omdat er een Aldi kwam. Samen met zijn huidige partner houdt Noordhuis Oosterhouw in stand. Met een gastenkamer, verhuur voor feesten, zijn werk als tuinarchitect en tuinboekenschrijver. En hij verkoopt oude serviezen, Rosenthal. Uit de fijnzinnige gedichten en essays van Jellema spreekt een sterk besef van de waarde van het verleden. Hij koestert herinneringen, legt zorgvuldig momenten vast in een klassieke,

vormvaste stijl. Klaas vertelt over zijn jaren met Jellema, of Cor, toont ons zijn werkkamer. Groot bureau aan een raam met uitzicht op buxusvormen en de vierkant geknipte beuken. 'Die heg kan wel wat lager,' zegt Gerbrand. 'Dat was-ie ook,' zegt Noordhuis, Cor had uitzicht op de Groningse akkers. 'Schrijven en hovenier zijn gaat goed samen,' zegt hij. 'Cor werkte altijd 's middags in de tuin, dacht dan verder.' De tuin in. Aan de moerbeï heeft Noordhuis met een ijzerdraadje druiven bevestigd, voor de grap. Ik denk aan Jellema, die precies formuleerde en streng zijn emoties vormgaf. Het leven met deze luchthartige Groninger zal hem goed gedaan hebben. Op het plafond van de theekoepel staat in plakletters: 'Groot is 't hof, maar veul gaat 'r of.' 'Gronings voor status is niet gratis,' zegt Noordhuis. Voor mij van toepassing op het publieke leven dat je bij het schrijven krijgt.

In het architectonische deel van de tuin komen ronde vormen van bomen en struiken samen met strak scheerwerk. 'Het gaat om de vormen, niet om de planten,' zegt Klaas. Gerbrand knikt. In het gras liggen rechthoekige tegels. 'Een Japans loopmeditatiepad,' zegt Noordhuis. 'Als je op een steen stapt adem je uit.'

'Dat moet ik nog een keer doen,' zegt Gerbrand na afloop. Voor mij is dat zeker niet genoeg.

Terwijl Noordhuis de koffiepot nog één keer vult, wisselen we lievelingsschrijvers uit. 'Voskuil,' zegt Gerbrand. 'Zo goed. Droog en korzellig. En Reve, maar die vind ik vooral erg grappig. En generatiegenoot Jan van Mersbergen.'

Ik haal Coetzee erbij, om zijn scherpte en heldere stijl. 'En heb je de verhalenbundel *Alice* van Judith Hermann gelezen?' Mijn lievelingsboek van dit jaar, waarin een jonge vrouw vijf keer met een dode man te maken krijgt.

'Mooi,' zegt Gerbrand, 'Maar ik bleef er te veel mee bezig dat waar zij komt iemand sterft. Wat is het verband?'

Ik vond het juist mooi dat de dingen zomaar gebeurden, dat je ze zelf betekenis moet geven, zowel als lezer als in het leven.

In het oude autootje van Cor brengt Noordhuis ons naar de trein. Wijst op de veranderingen in het landschap. Midden in een weiland wordt gas afgefakkeld waardoor het hier 's nachts nooit meer helemaal donker is.

Station Grijpskerk. Ook het oude stationsgebouw is weg. Wij beloven terug te komen. ●●●

SANNEKE VAN HASSEL

Boekverfilmingen

In 1989 brak Joost Zwagerman door met zijn roman *Gimmick!*, over de ondergang van een jonge artiest in de Amsterdamse kunstscene eind jaren tachtig. Inmiddels staat het bekend als hét boek van een generatie. Productiebedrijf N279 Entertainment verwierf de filmrechten. Begin 2011 starten de opnamen, onder regie van Teddy Cherim en Kees van Nieuwkerk (*Sterke verhalen*), naar een scenario van Christophe Dirickx (*De helaasheid der dingen*). Naar verwachting draait de film eind 2011 in de bioscopen. Een speciale lesuitgave van de verfilming van Arnon Grunbergs *Tirza*, is opgenomen in de educatieve reeks Boek en Film, van EYE Film Instituut Nederland. De vader van Tirza gaat naar haar op zoek na haar spoorloze verdwijning in de woestijn van Namibië. Gaandeweg wordt duidelijk welk gruwelijk lot Tirza trof. De lesuitgave, bedoeld voor havo/vwo-leerlingen, bevat informatie over hoe het boek is vertaald naar film; achtergrondinformatie voor docenten en opdrachten die leerlingen helpen specifieke eigenschappen van literatuur en film van elkaar te onderscheiden en waarderen. In dezelfde reeks verscheen *Boek en Film: de introductie, De Tweeling en Oorlogswinter*. [EG]

De lesuitgave *Tirza* is te downloaden op de website www.filmeducatie.nl of op te vragen via educatie@eyefilm.nl

Gedichtendag en VSB Poëzieprijs

Op donderdag 27 januari 2011 zal op radio en tv, op kantoor, podia en op straathoeven, in kranten, bibliotheken, huiskamers en boekwinkels, en niet te vergeten: op scholen de poëzie schallen. Het is dan Gedichtendag, het jaarlijkse poëziefestijn van Nederland en Vlaanderen. Het thema is 'Nacht'. De Gedichtendagbundel 2011 wordt geschreven door Remco Campert en is vanaf Gedichtendag voor € 2,50 te koop in de boekhandel. Jan Lauwereyns schrijft het Gedichtendagessay. Op de website gedichtendag.nl kunnen activiteiten worden aangemeld en is een overzicht te vinden van wat er door het hele land wordt georganiseerd. Op de site staat ook een reeks van vijf lessuggesties voor het basis- en voortgezet onderwijs, waarmee poëzie in de aanloop naar en op Gedichtendag zelf in de klas centraal kan worden gesteld. Op 26 januari, de vooravond van Gedichtendag, wordt de VSB Poëzieprijs 2011 uitgereikt aan de auteur van de beste poëziebundel die tussen 1 januari en 1 september 2010 is verschenen. Bundels van Armando, Paul Bogaert, Eva Cox, Kreek Daey Ouwens en Henk van der Waal zijn genomineerd; de winnaar ontvangt € 25.000. [EG]

www.gedichtendag.nl

De Grote Drie

Wie de fakkel overneemt van Hermans, Reve en Mulisch, is nog ongewis. Hier drie titels van Drie Grote Dames:

- Om de kwade gebeurtenissen te stoppen die haar en haar gezin overvallen, zal hoofdpersonage Sara het heft in eigen handen moeten nemen en terugslaan. *De held* van Jessica Durlacher (De Bezige Bij) is een spannende noodlotsroman waarin geheimen uit de Tweede Wereldoorlog doorwerken tot in het heden.
- Kristien Hemmerechts (De Geus) schreef met *Gitte* een sensuele roman over de mythe van de onschuld. Met haar ouders en broers woont Gitte buiten het dorp, vlak bij het bos. Jaren geleden is daar haar overgrootvader vermoord, nog steeds gaan er geruchten over. Het gezin leeft in paradijselijke onschuld. Gitte gaat haar gang, stort zich in onzekere liefdesavonturen en stuit op sporen van het verborgen verleden.
- Michel is 's nachts getuige van een ruzie tussen zijn ouders. Zijn vader wil hem de volgende dag van een andere werkelijkheid overtuigen. Het leven van het gezin waaruit de moeder die nacht verdween, wordt opgebouwd op die geschonden ondergrond. *De ochtend valt* van Manon Uphoff (De Bezige Bij) is een teder verhaal over de broosheid en taaheid van relaties. [EG]

Filmpjes van Anne Frank

Op www.leesmij.nu, de website waarop boeken aan de hand van filmpjes worden gepresenteerd met als doel scholieren te verleiden tot lezen, is een nieuw filmpje te bewonderen, gemaakt door Judith de Leeuw. Zij liet zich inspireren door Anne Frank en bracht een fietstocht door Amsterdam in beeld, van het Achterhuis aan de Prinsengracht tot aan het Merwedeplein, waar een standbeeld staat van Anne Frank. Onderweg horen we De Leeuw een prachtige verzonden brief voorlezen, gericht aan Anne: 'Jij hoort ook een beetje bij mijn andere fictieve vrienden zoals Garp, Humbert Humbert en Winnie de Poeh. Maar bij jouw boek is het toch anders, uit is uit en dood is niet alleen dood maar zelfs vermoord. Dag Anne. Je bent een herinnering of hoe zeggen ze die dingen altijd, een liefdevolle herinnering, *in beloved memories*. Ter herinnering aan Anne. Of zoiets.' Ook vind je op de site de videobeelden van de enige keer dat Anne Frank is gefilmd – kijkend naar een bruidspaar, vanaf het balkon van haar huis aan het Merwedeplein 37 2-hoog. [EG]

www.leesmij.nu

Winnaars Grote Jongerenliteratuur Prijs

Op 19 november werd tijdens het Crossing Border-festival voor het eerst de Grote Jongerenliteratuur Prijs uitgereikt voor het beste Nederlandse en vertaalde young adultboek. *Trouw is de andere wang* van de Nederlander Peter Bekkers en *Muleum* van de Noorse Erlend Loe en vertaalster Femmigje Andersen-Sijtsma werden bekroond. De jury over *Trouw is de andere wang*: 'Relativerend van toon, licht cynisch en met een filosofische invalshoek zet Bekkers – alsof je een film ziet – een opwindende wereld neer met veel seks en drugs, waarin de grens tussen verraad en trouw aan de ander en jezelf gaandeweg vervaagt.' Over *Muleum*: 'Onverwachte ode aan het leven terwijl het bij de dood begint: tijdens een vliegtuigcrash in Afrika verongelukken de ouders en broer van de achttienjarige Julie. Voor haar begint een absurde en ontroerende zoektocht naar de zin van het leven. Meesterlijk en met humor toont Loe hoe willekeur en toeval je levenspad bepalen.' In 2011 wordt er naast de twee vakjuryprijzen ook een publieksprijs toegekend door jongeren zelf. In samenwerking met cjp wordt er vanaf 2011 een stemcampagne georganiseerd op scholen, in bibliotheken en via internet. [EG]

Trouw is de andere wang. De Geus, € 16,90 (15+), *Muleum*. De Geus, € 16,50 (15+)

Lezen voor de lijst

In 2008 promoveerde Theo Witte met zijn proefschrift *Het oog van de meester*, waarin hij de literaire ontwikkeling onderzocht van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Op basis daarvan werd lezenvoordelijst.nl ontwikkeld, een website voor docenten en leerlingen van havo/vwo. De site is bedoeld ter ondersteuning bij het adviseren en kiezen van boeken voor de leeslijst en staat bol van de leestips, achtergrondinformatie en opdrachten. Zes leesniveau's worden daarbij onderscheiden, van zeer beperkt in het begin van havo/vwo 4 (Yvonne Keuls, *Het verrotte leven van Floortje Bloem*) tot en met zeer uitgebreid (Cees Nooteboom, *Rituelen*) in gymnasium 6. In de catalogus Nederlands zijn nu zo'n 200 titels opgenomen. De site is een doorslaand succes: in de eerste helft van 2010 werd er meer dan 100.000 keer ingelogd en zijn er meer dan een miljoen pagina's bezocht. Het plan is de site verder uit te breiden met Engelse, Franse, Duitse en wereldliteratuur, en om er een afdeling aan toe te voegen voor het vmbo en de onderbouw. [EG]

www.lezenvoordelijst.nl

**‘Ik heb het
boek moeten
ontleuken’**

NIEUWE GIPHART – In zijn roman *Ijsland* voert Ronald Giphart een aantal oude bekenden ten tonele, onder wie zijn alter ego Giph. Maar *Ijsland* is geen autobiografisch boek.

DOOR JOUKJE AKVELD

Het is de derde keer dat je Giph in een roman laat opdraven. Wat is er zo leuk aan hem?

Giph lijkt op mij. Hij zit in dezelfde levensfase als ik en belandt in situaties die ik ook heb meegemaakt, maar mijn boeken over hem zijn niet autobiografisch. Ik laat hem dingen overkomen waarop hij op zijn eigen onnavolgbare manier reageert. De eerste keer dat ik over hem schreef was in *Giph* (1993), de tweede keer in *Ik omhels je met duizend armen* (2000). Ik vind het aardig om eens in de zoveel jaar over hem te schrijven, zodat ik als ik een jaar of negentig ben kan terugblikken op wat hij allemaal heeft meegemaakt.

Maar de hoofdpersoon is niet het enige wat Ijsland en Ik omhels je met duizend armen gemeen hebben.

Klopt, de verhalen spiegelen aan alle kanten. *Ik omhels je met duizend armen* speelt zich af op het warme feesteland La Palma; *Ijsland* is ook een eiland, maar dan ijskoud. Het eerste boek gaat over een stervende moeder, het tweede over de geboorte van een baby; het ene beschrijft het schrijversvak, het andere de theaterwereld.

En allebei gaan ze over de liefde. Is het waar dat iedere schrijver slechts één onderwerp heeft waarop al zijn boeken variaties zijn?

Dat vind ik zulke onzin! Een gezelschapsspel voor mensen die het niet willen hebben over waar het werkelijk om gaat: de inhoud van het boek. Je moet een verhaal op z'n eigen merites beoordelen. Mijn thematiek en stijl zijn vrij vast, maar ze veranderen ook met het ouder worden. Toen ik in 1992 debuteerde met *Ik ook van jou* had ik nooit een roman over het vaderschap kunnen schrijven.

In Ijsland gebruik je veel opsommingen. Spreekt dat stijlmiddel je meer aan dan bijvoorbeeld de metafoor?

Geen schrijver kan zonder metaforen, maar vaak vind ik de verbanden die ermee worden gesuggereerd nogal gezocht. En de draconische wijze waarop sommige collega's ons vak beschouwen als een metaforenmachine vind ik lachwekkend. Een opsomming nodigt de lezer uit zelf verbanden te leggen. Bovendien kun je woorden uit verschillende registers naast elkaar plaatsen, wat vaak humoristisch werkt. Van een mooie opsomming, zoals Tommy Wieringa die bijvoorbeeld schrijft, kan ik echt opgewonden raken.

Aan de ene kant gaat Ijsland over humor, je personages zijn cabaretiers. Aan de andere kant ligt er een baby op de intensive care te vechten voor zijn leven. Was het lastig die twee zaken te verenigen in één verhaal?

Nee. Maar schrijven in het algemeen vind ik wel moeilijk, het gaat me niet makkelijk af. *Ijsland* is het eerste boek waar ik echt mee geworsteld heb. Waarschijnlijk heeft dat toch met die humor te maken. De lol vergaat je als je op de ic naast een babybedje zit. Ik moest zoeken naar een evenwicht tussen de geestige scènes op het podium en de sereniteit van een kinderziekenhuis. Het mocht geen ouderwets lachboek worden, maar die kant dreigde het op een gegeven moment wel op te gaan. Ik heb heel wat *darlings* moeten killen om de lach niet te laten overheersen. Sterker nog: om het verhaal zo goed mogelijk op de lezer te laten overkomen, heb ik het boek echt moeten ontleuken. ●●●

In *Ijsland* gaan drie cabaretiers tussen gletsjers en warmtebronnen op zoek naar inspiratie voor hun nieuwe theaterprogramma. Humor, daar gaat het om, maar zo grappig is het leven niet, vindt Giph. In flashbacks kijkt hij terug op zijn tijd met het mooie Friese meisje Teaske en de moeilijke geboorte van haar zoon Bent. Met deze nieuwe roman schreef Giphart een ode aan het vaderschap en aan de vriendschap die liefde overstijgt. *Ijsland*, Ronald Giphart. Podium, € 17,50

OP ZOEK NAAR MOOIE

HET NEDERLANDSE KINDERLIED – De markt wordt overspoeld met kinderliedjes. Welke het beluisteren waard zijn moet de consument zelf ontdekken. De Willem Wilminkprijs voor het beste kinderlied kan daarbij een handreiking zijn, aldus Joukje Akveld, jurylid van de prijs.

Kortjakje die in het kinderliedje hele weken in bed ligt, was misschien wel minder ziek dan veel argeloos zingende kinderen dachten. In zijn schriftelijke cursus dichten *In de keuken van de Muze* (1991) schreef Willem Wilmink dat het liedje ook over seks kan gaan: 'het meisje met haar sexy jakje ligt elke weekdag op bed, en op zondag pronkt ze met de bijbel met zilveren beslag die ze in bed verdiend heeft.' Haar kortjakje, wat 'open bloesje' betekent, zou dan direct verwijzen naar haar wulpse professie.

Hé wat gezellig

Er is nogal wat veranderd in de wereld van het kinderlied sinds anonieme dichters volksliedjes als 'Altijd is Kortjakje ziek' schreven. Als het in een kinderlied nu over seks gaat, staat dat er onverbloemd. Neem 'Hé, wat gezellig' van Marjet Huiberts, waarin een meisje verwonderd naar vrijende dieren kijkt:

Hé wat gezellig, wat zie ik daar?
Twee grote koeien, boven op elkaar.
Die ene loopt te duwen en te stoten.
Nou, dat vind ik knap, zo op twee poten.
Ik kijk een hele poos en ze letten niet op mij.
Papa zegt: 'Ze maken er een kalfje bij.'

Geestig is de wending die Huiberts' haar lied in het laatste couplet geeft. Na vol belangstelling het gerommel van kevers en koeien te hebben gadegeslagen treft het meisje haar ouders giebelend en wiebelend op de bank. Die staan echter gauw op als ze hun dochter zien. 'Jammer, want ik wou er best een broertje bij.'

Explosie aan kinderliedjes

Dat Huiberts vandaag de dag zo openlijk over seksualiteit kan schrijven, heeft zij voor een belangrijk deel te danken aan tekstdichters als Willem Wilmink, Hans Dorrestijn en Karel Eykman. Zij bezongen in de jaren zeventig en tachtig het ene taboe na het andere in hun liedteksten voor de *Stratemaker-opzeeshow*, *J.J. De Bom voorheen De Kindervriend* en het *Klokhuis*. Met pies- en poepmenuetten en liedjes over ruziënde

FOTO ERIC BRINKHORST

Roos Rebergen zingt 'Onberispelijk' van Ted van Lieshout, winnaar van de Willem Wilminkprijs

LIEDJES

ouders en de dood bereidden ze de weg voor een nieuwe generatie liedjesschrijvers.

Die generatie heeft inmiddels van zich laten horen: luid en veel en een stuk minder uniform dan de dichters van het Schrijverscollectief, zoals Wilmink en zijn collega's werden genoemd.

De hedendaagse liedjesschrijvers zijn niet meer verbonden door één televisieprogramma. Ze opereren los van elkaar en schrijven voor theater of tv of maken hun eigen cd. Nu de productiekosten daarvan zijn afgenomen en iedereen achter zijn computer z'n eigen opnamestudio kan creëren, is er sprake van een explosie aan kinderliedjes. Waar de nieuwe plaat van Kinderen voor Kinderen vijftientig jaar geleden een hoogtepunt was waarnaar maanden werd toegeleefd, wordt de markt nu het hele jaar door overspoeld met kindercd's. Niet alleen platenmaatschappijen, maar ook uitgevers van (luister)boeken en theaterproducenten hebben het kinderlied geannexeerd.

Willem Wilminkprijs

De kwaliteit van al die 'professioneel' uitgebrachte liedjes varieert. Sommige dichters treden op als de vertolker van hun

eigen tekst, wat niet altijd gelukkig uitpakt. Andere teksten gaan ten onder aan rommelige muzikale ondersteuning en andersom doet de tekst de compositie niet altijd recht. Dat neemt niet weg dat Nederland anno 2010 over een aantal sterke liedschrijvers en goede componisten beschikt. Hoe sterk en goed bleek uit de inzendingen voor de Willem Wilminkprijs, de prijs voor het beste Nederlandstalige kinderlied, die half november voor het eerst werd uitgereikt.

Voor die eerste editie werden 225 liedjes ingezonden, waaruit een vakjury onder voorzitterschap van Harrie Geelen dertien liedjes selecteerde. Zowel de vakjury als een kinderjury koos een eigen winnaar. Die werden op 14 november bekendgemaakt in de Stadsschouwburg van het Nationaal Muziekkwartier in Enschede. Hans Kuyper won namens de kinderen met zijn lied 'Opa', Ted van Lieshout was de winnaar van de vakjury. Zijn 'Onberispelijk' werd beloond met € 5000,-.

Compassie met kind

De Willem Wilminkprijs is in eerste instantie een tekstprijs. Onder de dertien genomineerden bevonden zich naast de winnaars bekende tekstdichters als Ivo de Wijs, Erik van Os en Elle van Lieshout, Theo Nijland, Daniël Lohues, Bette Westera, Marjet Huiberts en Koos Meinderts. Hun liedjes schurken soms aangenaam aan tegen de schijnbaar eenvoudige manier waarop Wilmink kinderlijke emoties bezong. Nooit verplaatste die zich in volwassenen, altijd koos hij de kant van het kind met zijn angsten, twijfels en dromen. Ook een relatieve nieuwkomer als Wietske Loebis (1974) raakt aan Wilminks compassie met kinderen, zoals blijkt uit haar lied 'Achteraf'. Daarin wacht een kind angstig de gevolgen af van een gestolen zakje drop:

**Ik wou dat het vanochtend was
Gewoon, niks aan de hand
Straks sta ik met een foto met
Zo'n balkje in de krant
Zal ik me maar verstoppen?
Waar vind ik een plek, zo vlug?
Of geef ik deze dropjes aan
De supermarkt terug?**

Naar zulke mooie teksten is het soms even zoeken in de veelheid aan liedjes die verschijnt. Ze zijn te nieuw om al als de oude volksliedjes in het collectieve geheugen te zijn verzonken. Toch verdienen sommige liedjes die status wel. De Willem Wilminkprijs kan een handreiking zijn bij de speurtocht naar mooie kinderliedjes. ●●●

De cd met de dertien genomineerde liedjes voor de Willem Wilminkprijs 2010 kost €7,50 en is te koop bij boekhandel Broekhuis, het Nationaal Muziekkwartier en de VVV in Enschede, of te bestellen via info@wilminkfestival.nl

'SOMMIGE BOEKEN MOET JE GEWOON HEBBEN'

Dieuwertje Blok (1957) is televisiepresentatrice. Bij de KRO presenteerde ze *Ontbijt tv* en maakte ze een reeks programma's onder de titel *Er is meer tussen hemel en aarde*. Sinds 2001 is ze het gezicht van het *Sinterklaasjournaal*. Daarnaast presenteert ze *NTR Podium* over muziek en dans. Maar Dieuwertje Blok is meer dan een veelzijdige tv-persoonlijkheid – ze is ook een lezer.

DOOR JOUKJE AKVELD

Regenworm in Sneek

'Thuis was ieder leeg stukje wand gevuld met boekenkast. Mijn vader was hoogleraar middeleeuwse geschiedenis, hij had een grote interesse in literatuur en poëzie. Mijn moeder had ondergedoken gezeten tijdens de oorlog en heeft toen veel gelezen. Het zijn twee talige mensen. Zelf was ik op school ook slecht in de bètavakken. Voor mij en mijn twee zusjes waren er altijd kinderboeken in huis. Dat ging van Pitty en Daantje tot Tonke Dragt en Annie M.G. Schmidt. Het zinnetje uit "Ik ben lekker stout" – "En als ze kwaad zijn, zeg ik: Bill!" – vonden we bloedgeestig. Of dat gedicht over de regenworm en zijn moeder: "Er was een regenworm in Sneek/die altijd

naar de sterren keek,/en fluisterde: Hoe schoon, hoe schoon.../ Zijn moeder zei: Doe toch gewoon,/kijk naar beneden naar de grond,/dat is normaal, dat is gezond,/kijk naar beneden, zoals ik...//En toen? Toen kwam de leeuwerik!//Het wormpje, dat naar boven staarde,/zag hem op tijd en kroop in d'aarde,/ maar moe die naar beneden keek/werd opgegeten (daar in Sneek).//Dus doe nooit wat je moeder zegt,/dan komt het allemaal terecht." Ja, dat ken ik nog uit m'n hoofd.'

Een heel lief konijn

'Toen mijn eigen kinderen klein waren verschenen er mooie prentenboeken. Dankzij hen had ik een legitimatie om me helemaal suf te kopen en heb ik nu een enorme verzameling kinderboeken, die ik allemaal heb voorgelezen. Ik ben dol op de Blokboekjes over Kikker en Pad en *Een heel lief konijn* van Imme Dros en Jaap Lamberton is een van mijn lievelingsboeken.

Sommige verhalen hebben we hier stuk gelezen. *De koe die in het water viel* en *Wij gaan op berenjacht*, daar kun je zo veel van maken, dat zijn echte klassiekers. Tegen de tijd dat de kinderen het voorlezen ontgroeid waren, kwam Dik Broekman in mijn leven. Hij is uitgever bij de grootste luisterboeken-

uitgeverij van Nederland. Dik vroeg me luisterboeken in te spreken en dat ben ik gaan doen. Ik heb alle Pippi Langkousen gedaan, maar ook romans voor volwassenen, zoals *Sonny Boy* en *Terug naar de kust*. Zo'n thriller van Saskia Noort is lekker om voor te lezen: er zitten veel dialogen in en het verhaal is spannend. Heel anders dan *Sonny Boy* van Annejet van der Zijl – die heeft soms zinnen van wel acht regels.'

Wat jij niet wil... Kikker in je bil!

Ook tijdens de Kinderboekenweek en De Nationale Voorleesdagen lees ik voor op scholen en kinderdagverblijven. Dat is ooit zo gegroeid en dat ben ik blijven doen. Op dit moment maak ik een tourtje langs bibliotheken in opdracht van het kindermuseum van het Joods Historisch. Ze hebben een boek gemaakt waarin je met Max de Matze door het huis van een Joods gezin dwaalt, *Wat jij niet wil... Kikker in je bil!* heet het. Eigenlijk lees ik er niet echt uit voor. Ik praat met kinderen over de dingen die erin staan – het is een praat-, lees- en denkboek en leert kinderen hoe mensen verschillend over dingen kunnen denken. De basis van het Jodendom is nieuwsgierig zijn naar de ander, dat is een mooi uitgangspunt voor een gesprek. Tijdens die bibliotheekbezoeken herkennen kinderen me vaak, ik ben die mevrouw van het *Sinterklaasjournaal*. Ze zijn altijd een beetje teleurgesteld als ik alleen kom, dat er niet ergens achter me een goedheiligman verschijnt.'

Ik Jan Cremer

'Mijn zusjes en ik zijn heel vrij opgevoed, maar toen *Ik Jan Cremer* verscheen verstopte mijn vader dat in de la van zijn bureau. Wij haalden het er natuurlijk meteen weer uit zodra hij uit zicht verdwenen was. Ik geloof dat ik vrij snel romans voor volwassenen ben gaan lezen. Toen ik een jaar of dertien was, moest ik naar het Rooms Katholiek Ziekenhuis in Hilversum om mijn amandelen te laten knippen. In dat ouderwetse ziekenhuis wilden ze dat ik een kinderboek zou meenemen, maar mijn moeder zei: "Een boek van Jan Wolkers lijkt me beter." Dat vonden de zusters nogal schokkend, geloof ik. Het prettige was dat wij thuis echt alles hadden staan, van klassiekers tot nieuwe literatuur. Die behoefte om boeken

om me heen te verzamelen, heb ik van mijn ouders geërfd. Sommige titels moet je gewoon hebben. Ik ben behoorlijk hebbertig als het om boeken gaat, ben een slechte bibliotheekbezoeker en vind het ook gezellig, al die boekenkasten in huis. Hoewel het wel een gigantische troep is, er zit geen systeem in. Mijn man zit anders in elkaar. Ik weet nog dat we de eerste keer samen op vakantie gingen. Ik had de nieuwste John Irving bij me die ik helemaal geweldig vond. Ik moest voortdurend lachen en ging hem die passages dan hardop voorlezen. Daar was hij minder van gecharmeerd dan ik. Mijn man is niet zo'n lezer. Ik lees altijd en heel veel, terwijl hij het moeilijk vindt een boek te vinden dat hem boeit. Hij vindt het gauw gezeur. Ik ben daarin coulanter; je moet bereid zijn in het spelletje van de schrijver mee te gaan. Die bereidheid heb ik in hoge mate.'

C'est la vie

'Vaak lees ik meerdere boeken tegelijk. Wat ik een schitterende roman vond is *De niet verhoorde gebeden van Jacob de Zoet* van David Mitchell. Het boek beschrijft een deel van onze geschiedenis waar ik niks van afwist: de VOC-tijd op een Nederlands eilandje bij Japan. Mitchell heeft zich buitengewoon goed gedocumenteerd; als lezer krijg je een rijke wereld gepresenteerd waarin fictie en historie door elkaar lopen. Ondertussen las ik ook het boek van de vrouwen van Remco Campert en Kees van Kooten, *C'est la vie*. Die twee zijn al jaren bevriend en hebben nu hun mailwisseling gepubliceerd. Ik moest er vreselijk om lachen en heb het meteen doorgegeven aan mijn jongste zus, die houdt van dezelfde soort boeken als ik.

Soms is de taal waarin een verhaal geschreven is zo mooi dat ik niet wil dat het ophoudt. *In deze prachtige, grimmige wereld* van Andrej Platonov is zo'n boek. Het zijn gebundelde verhalen. Ik zou nu niet meer kunnen vertellen waar ze over gaan, ik weet alleen dat ik het boek nooit heb uitgelezen omdat ik niet wilde dat er een einde kwam aan al dat moois. Aan de eReader ben ik nog niet toegekomen. Voor vakanties zou het een waanzinnige oplossing kunnen zijn, maar thuis lees ik toch liever gewone boeken.' ●●●

VERDER REIKEN DAN DE REALITEIT

EEN KIKJKE IN HET ATELIER VAN NOËLLE SMIT – Tijdens De Nationale Voorleesdagen in januari staat *Fiet wil rennen* van Bibi Dumon Tak en Noëlle Smit centraal als Prentenboek van het Jaar. ‘Een struisvogel is een raar beest, hoor: een bolletje op twee benen met een lange nek en een klein koppie.’

DOOR JOUKJE AKVELD

Niets zo wit en dekkend als Tipp-Ex, weet Noëlle Smit. Dus werd de witte fladderpracht van een stelletje weggeblazen meeuwen in *Fiet wil rennen* (2009) neergezet met dat wat ongebruikelijke schildersmateriaal. De bont gespikkelde sterrennacht kwam dan weer tot stand in een techniek die kinderen al leren op de kleuterschool: een met verf ingewassen vel wordt bedekt met inkt, waarna de kleuren tevoorschijn worden gekrast.

Ecoline en gemengde techniek – zo werkt Smit het liefst. Op die manier schilderde ze niet alleen de knorrige struisvogel met benen als gestreepte windvansen, maar ook rondstappende muizen, dinerende muggen, een versleten speelgoedaap. Felle, verzadigde kleuren, een dynamische penvoering en humoristische vervormingen bepalen haar handschrift, waarbij ze altijd op zoek is naar de balans tussen coloriet en wit: ‘Ik houd niet van dat dichtgesmeerde. Details zijn ruis, achtergrond is ruis. Het mooiste vind ik beelden die zich haast in etiketvorm aan je voordoen.’

Fiep Westendorp

Smit maakt haar illustraties in een kleine benedenwoning in de Amsterdamse Baarsjes. Aan het grote houten bureau draaide haar opa ooit zijn thuisdiensten als politieagent. Penselen staan in een oude theepot, op de verwarming ligt een stapel boeken, vanaf een kast kijkt een sullige stoffen ezel de bezoeker vriendelijk aan. Smit vond hem op een rommelmarkt. Nu is hij is te zien in *Klop klop klaar... ben je daar?* (2009), een prentenboek van Riet Wille.

Haar beeldtaal wortelt in de jaren zestig en zeventig, vertelt ze, de periode waarin Max Velthuijs zijn eerste prentenboeken maakte en Fiep Westendorp met kleur begon te werken. Net als Westendorp vertrekt ze vanuit de realiteit, die ze op eigenzinnige wijze deformeert. ‘Ik wil refereren aan de realiteit, maar ik wil niet realistisch tekenen. Mijn werk behoort tot het domein van de fictie. Een tekening moet een tekening blijven, dat nodigt uit tot creatief kijken. Meer dan om een frappante gelijkenis gaat het mij om het verbeelden van het wezen van mensen, dieren en voorwerpen.’

Mary Quant

Ze heeft dan ook moeite met mensen die anatomisch geslaagde illustraties het hoogst aanslaan. ‘In mijn ogen maakt de beste tekenaar niet per se de beste tekening. Een onbeholpen illustratie kan gevoeliger zijn dan een beeld dat de werkelijkheid weerpiegelt.’

Inspiratie vindt Smit niet alleen bij collega's en de schilderkunst, maar ook bij de bonte patronen van modeontwerpster Mary Quant en bij regisseurs als Baz Luhrmann (*Romeo + Juliet*), Wes Anderson (*The Royal Tenenbaums*) en Michel Gondry (*Eternal Sunshine of the Spotless Mind*). Mensen die volgens haar niet bang zijn om te stileren. Geestdriftig: ‘Zij durven hun karakters uit te vergroten. Ze balanceren soms op het randje van het groteske, maar dat weerhoudt hen niet, welnee! Zo probeer ik ook mijn personages te benaderen, ik wil verder reiken dan de realiteit.’ ●●●

UIT: *Fiet wil rennen*

UIT: *Eén muisje kan geen optocht zijn*

UIT: *Rico is niet bang*

Noëlle Smit (Alkmaar, 1972) volgde haar opleiding aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. In 2001 debuteerde ze met *Eline en kleine meeuw*, een verhaal van Ellen Tijsinger. Met *De Peperdans van Panzibas* van Harm de Jonge vond ze drie jaar later de stijl die haar prentenboeken zo herkenbaar maakt: de stofuitdrukking, een techniek waarbij de kunstenaar uiting geeft aan verschillende materialen. Meer dan om virtuositeit gaat het haar daarbij om eigenzinnigheid. Met soms wel vijf prentenboeken per jaar ligt Smits productie hoog. Ze werkte onder meer met Fiona Rempt, Kim van Kooten, Lida Dijkstra en Bibi Dumon Tak. Daarnaast is ze actief in de theaterwereld als decor- en kostuumontwerpster.

IEDEREEN EEN LEESPLAN OP MAAT

LEESPLAN.NL – Eind januari presenteert Stichting Lezen een nieuw, omvangrijk initiatief: Leesplan.nl, een praktijkgerichte overkoepelende website. De site biedt een overzicht van alle leesbevorderingsactiviteiten en projecten. Agnes van Montfoort, projectleider primair onderwijs, licht het toe.

DOOR THOMAS DE VEEN

‘Het lijkt een beetje op het uitzoeken van een vakantiehuisje op internet. Daar geef je aan dat je een huisje zoekt voor zoveel personen, in die week en in dat gebied, in die en die prijsklasse, met of zonder zwembad. Zo’n systeem wordt Leesplan.nl, toegepast op leesbevordering. Dus je bepaalt voor welke leeftijdscategorie je een project zoekt en welk doel je ermee wilt bereiken. Daar filtert het systeem dan een geschikt project uit, mét een handreiking erbij over hoe je het direct kunt opnemen in je (school)leesplan.’

Minder willekeurig

Met de binnenkort te lanceren website Leesplan.nl maakt Stichting Lezen een grote modernisering- en automatiseringsslag. De website is een voortzetting van het principe van de doorgaande leeslijn, vertelt Van Montfoort. ‘De doorgaande leeslijn hanteren we sinds 2005 om bruggen te slaan tussen verschillende leesbevorderingsprojecten. Veel projecten worden al breed gedragen door kinderdagverblijven en scholen, maar we merkten dat er nog niet altijd een visie achter zat. We willen stimuleren dat de vraag gesteld wordt: wat willen we eigenlijk bereiken met leesbevordering voor onze kinderen? Zo wordt de serie projecten waaraan een school of kinderdagverblijf meedoet minder willekeurig.’

Complete planning

De website zal bestaan uit een projectenbank, waarin alle informatie over leesbevorderingsprojecten te vinden zal zijn. ‘De projecten zijn te vinden op doelgroep, maar ook op leesdoel: zo filter je eruit welke projecten er bestaan om de groepen 3 en 4 iets meer met poëzie te laten doen, bijvoorbeeld. Er zit ook een functie bij om feedback te geven, of om eigen ideeetjes te kunnen delen met collega’s.’ Het meest omvangrijke deel van de site, dat wordt gekoppeld aan de projectenbank, zal ‘Mijn leesplan’ zijn. Daarmee kun je een complete jaarplanning van leesactiviteiten opstellen, toegepast op de eigen situatie. ‘Denk daarvoor aan een digitaal belastingformulier: je vult je gegevens in en aan het eind komt het antwoord van de som eruit.’

Eigen voorleeskwartiertje

De som van ‘Mijn leesplan’ leidt tot een overzicht van alle (voor)leesactiviteiten die er in een maand, of een jaar, gaan gebeuren. Daarbij komt ook een begroting en een agenda met alle stappen die ondernomen kunnen worden. ‘Je eigen vaste activiteiten kun je erbij invoeren, dus dan vind je in de planning zowel je eigen dagelijkse kwartiertje voorlezen als de deelname aan De Nationale Voorleeswedstrijd. Zo weet je precies wat je aan leesbevordering doet in een jaar.’ Leescoördinatoren in het basisonderwijs en de kinderopvang hebben al meegedaan aan testsessies en lieten weten het prettig vinden om mee te werken, aldus Van Montfoort. ‘Directe, passende informatie waarmee je meteen aan het werk kunt – dat moet Leesplan.nl bieden.’

WEGWIJS IN LEESBEVORDERING

GIDS VOOR DOCENTEN – In het huidige digitale tijdperk kan het belang van leesbevordering niet genoeg worden benadrukt. Een van de belangrijkste taken van het taalonderwijs is dan ook kinderen met plezier te leren lezen en helpen hun weg te vinden naar de boeken. De gids *Competent in leesbevordering* is erop gericht (aanstaande) docenten daarin te ondersteunen.

DOOR EVA GERRITS

Stichting Lezen onderzocht de gesteldheid van leesbevordering bij de mbo-opleidingen Pedagogisch Werk (PW) en Onderwijsassistent (OA), aangeboden door roc's. Die opleidingen bereiden studenten immers voor op werken aan de taal- en rekenvaardigheden van kinderen. Uit het onderzoek kwam naar voren dat de studenten over het algemeen zelf te weinig (voor)leeservaring hebben en onvoldoende kennis van kinderboeken om kinderen en ouders daarin goed te kunnen begeleiden. Ook docenten van die opleidingen ondervonden problemen. Joke Koopman, senior consultant bij onderzoek- en adviesbureau CINOP, dat in opdracht van Stichting Lezen het project uitvoert waaronder de docentengids valt, legt dat

uit: 'Er zijn genoeg middelen en er is veel materiaal beschikbaar voor docenten om leesbevordering te stimuleren, in de vorm van publicaties, acties en projecten. Door de diversiteit en de grootte van het aanbod zien docenten bij wijze van spreken door de bomen het bos niet meer. *Competent in leesbevordering* is onder andere gemaakt om al die informatie voor docenten toegankelijk te maken.'

Thema's

De gids, bestemd voor docenten PW en OA, is opgebouwd rond vier thema's. De *ins* en *outs* van voorlezen komen aan bod; de taal- en leesontwikkeling bij kinderen van nul tot twaalf jaar; wegwijs worden in kinder- en jeugdliteratuur; en tot slot het creëren van een rijke leesomgeving. Bij elk thema wordt het belang ervan uitgelegd, is er uitgebreide achtergrondinformatie en worden er uiteraard veel tips en adviezen gegeven. Ter afsluiting wordt steeds in een schema weergegeven op welke manier het besproken thema aansluit bij het huidige curriculum van de opleiding. Daarna volgen praktijkgerichte opdrachten die docenten hun studenten kunnen voorleggen. Er is ook veel aandacht voor leesbevordering bij kinderen met een niet-Nederlandse achtergrond en voor moeilijk lezende kinderen. Bovendien worden steeds handreikingen gedaan om de ouders bij het leesbevorderingsproces te betrekken. Achter in de gids zijn overzichtelijke lijsten opgenomen met alle eerder genoemde publicaties, initiatieven en informatieve websites die helpen bij het stimuleren van leesbevordering. Zo biedt *Competent in leesbevordering* een aanvulling op de bestaande lesmethoden die op de roc-opleidingen worden gehanteerd.

Structurele verankering

Naast het aanbieden van de gids worden er door CINOP regionale en in-company workshops georganiseerd in samenwerking met (voor)lees- en leesbevorderingsexperts. Daarin worden deelnemers – docenten van de opleidingen PW en OA, onderwijsontwikkelaars en opleidingsmanagers – gestimuleerd goed gebruik te maken van de beschikbare leesbevorderingsactiviteiten en -netwerken. Zij krijgen *Competent in leesbevordering* gratis mee.

Het uiteindelijke doel van het project waaronder de gids en de workshops vallen, is het structureel verankeren van leesbevordering in het curriculum van de roc-opleidingen. Eind 2011 zullen de resultaten van het werken met de gids en het aanbieden van de workshops door middel van een monitoronderzoek in beeld worden gebracht. ●●●

Een gratis pdf van *Competent in Leesbevordering* is te downloaden op www.swpbook.com

De gids is ook te bestellen bij uitgeverij SWP voor € 24,50.

Brief van Gerbrand Bakker aan Koko uit *Slaaf kindje slaaf*

Koko,

Een brief, waar je niks aan hebt omdat je helemaal niet lezen kan. Laat hem je maar voorlezen. Je bent een verjaarscadeau, je wordt opgediend als een vette gans, op het grootste zilveren dienblad dat er te vinden was in het huishouden van je nieuwe meesteres. Een meisje, Maria, dat twaalf is geworden. ‘Mijn jurk is mooi,’ denkt ze, ‘maar ik heb geen borstjes.’ Ze is bezig met zichzelf, ze is een verwend kreng. Tenminste: zo lees ik het. Halverwege het boek wilde ik haar bijna een armpje breken, wenste ik haar toe dat ze nooit borstjes zal krijgen. Aan de andere kant is ze een meisje dat niet beter weet, dat opgevoed is in een situatie die voor haar doodnormaal is. Ze kijkt maar steeds naar alle tantes, die grote borsten hebben en ze begint zich te ergeren aan je. Iemand zegt: ‘Dan verkoop je hem toch?’ Maar geen nood: een van de tantes heeft een slavin, Oela, en die krijgt ze voor jou in de plaats. Mensen in Duitsland kunnen ook over je lezen, het boek is vertaald, heeft belangrijke prijzen gewonnen in dat land.

Koko, je bent een neger. Maria is een blank meisje, de titel van het boek in het Duits is zelfs *Wie schön weiss ich bin*. Dat denkt het kind op een bepaald moment over zichzelf. In Duitsland wonen ook negers; van slavenhandel is al heel lang geen sprake meer. Sommigen vechten nog steeds tegen racisme en dat is goed, iedereen mag of moet opkomen voor dingen die scheef zijn in een maatschappij. Maar nu is er iemand die dat ‘opkomen voor’ nogal letterlijk neemt. Iemand net als jij die je schepper een e-mail gestuurd heeft, waarin hij schrijft dat het boek waarin je figureert verwerpelijk is en dat je schepper een racist is. Hij is heel boos, schrijft lange mails. Je schepper blijft kalm, antwoordt steeds kort en beleefd. De boze man eist – ja, je laat het je goed voorlezen – dat je schepper in het openbaar, het liefst in de grootste krant van Duitsland, verklaart dat hij geen racist is. Nou, daar heeft die helemaal geen zin in. Hij heeft een boek geschreven, en dat schrijft hij aan de boze man. Die schrijft dan weer terug: ‘Besef goed dat ik deze e-mailwisseling gewoon openbaar maak om deze zaak aan de kaak te stellen.’ Ik zou woedend zijn, ik zou nog veel bozere e-mails terugsturen, maar jouw schepper, Koko, blijft kalm en beheerst. Hij schrijft laconiek: ‘Meneer, weet u niet wat literatuur is?’

Daar bewonder ik hem om. Hij heeft gelijk, vind ik. Hij heeft een verhaal geschreven waarin jij, als negerslaaf, tegenover een onuitstaanbaar wicht geplaatst wordt. Hij heeft nergens bijvoorbeeld dit opgeschreven: ‘Slavenhandel is vreselijk.’ Nee hoor, hij heeft het laten zien, heeft er literatuur van gemaakt door geen moralistische praatjes te hebben. Hij laat kinderen vóólen hoe het zit. En hij kan zo kalm en beheerst blijven omdat hij wéét wat hij gedaan heeft. De boze man uit Duitsland ziet dat niet, is onverdraagzaam, verblind misschien wel door zijn missie. Hij is zelfs, en dat is iets wat we ‘ironisch’ noemen, een beetje als Maria in het boek...

Het ga je goed, Koko, al heb ik geen idee waar je gebleven bent nadat je op de slavenmarkt doorverkocht werd.

Gerbrand Bakker